

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Gabija Gudavičiūtė

Teisės psichologijos studijų programa
Magistro darbas

**Nukentėjusiųjų nuo smurto patirtys policijos pareigūnų vykdytose apklausose:
procedūrinio teisingumo reikalavimų laikymosi vertinimas ir psichologiniai
padariniai**

Darbo vadovė: doc. dr. Kristina Vanagaitė
Darbo konsultantė: doc. dr. Greta Kaluževičiūtė

Vilnius 2025

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY	5
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	6
PRATARMĖ	7
1. ĮVADAS	9
1.1 Procedūrinis teisingumas	9
1.1.1 Procedūrinio teisingumo samprata	9
1.1.2 Policijos pareigūnams keliami procedūrinio teisingumo reikalavimai.....	11
1.2 Nukentėjusiųjų nuo smurto patirtys policijos apklausose	13
1.2.1 Aukų, patyrusių smurtą samprata	13
1.2.2 Teigiamos patirtys apklausoje	14
1.2.3 Neigiamos patirtys apklausoje.....	15
1.3 Nukentėjusiųjų psichologiniai padariniai po dalyvavimo apklausoje	16
1.4 Pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams svarba	18
1.5 Kokybinių tyrimų taikymas nagrinėjant nukentėjusiųjų patirtis	19
1.6 Tyrimo tikslai ir klausimai	21
2. METODIKA.....	22
2.1 Tyrimo dalyviai	22
2.2 Tyrimo instrumentai	23
2.3 Tyrimo eiga.....	24
2.3.1 Tyrėjos vaidmuo ir santykis su tema bei tyrimo objektais	26
2.4 Duomenų analizė	27
2.4.1 Tyrimo patikimumo užtikrinimas.....	28
2.5 Etiniai tyrimo aspektai.....	29
3. REZULTATAI	30
3.1 Policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu	30
3.1.1 Pareigūnų pagarbos rodymas.....	31

3.1.2 Galimybė būti išgirstam.....	31
3.1.3 Neutralumo suvokimas	32
3.1.4 Pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas	33
3.2 Emocinė būseną apklausos metu	34
3.2.1 Neigiami išgyvenimai.....	34
3.2.2 Pozityvūs išgyvenimai.....	35
3.3 Emocinė būseną po apklausos	36
3.3.1 Emocinė sumaištis	36
3.3.2 Emocinė gerovė	36
3.4 Psichologiniai padariniai siejami su apklausos patirtimi.....	37
3.4.1 Pasitikėjimas teisėsauga	37
3.4.2 Kylančios mintys ir emocijos	38
3.4.3 Pokalbiai su artimaisiais	38
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	40
4.1 Policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu	40
4.2 Emocinė būseną apklausos metu	42
4.3 Emocinė būseną po apklausos	43
4.4 Psichologiniai padariniai siejami su apklausos patirtimi.....	44
4.5 Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos tolesniems tyrimams.....	46
4.6 Praktinės rekomendacijos	47
IŠVADOS	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS	49
PRIEDAI	56
1 priedas. Kvietimo dalyvauti tyrime skrajutė.....	56
2 priedas. Informuoto sutikimo forma.....	57
3 priedas. Paramos skrajutė.	58

SANTRAUKA

Gabija Gudavičiūtė. Nukentėjusiųjų nuo smurto patirtys policijos pareigūnų vykdytose apklausose: procedūrinio teisingumo reikalavimų laikymosi vertinimas ir psichologiniai padariniai. Psichologijos studijų programos magistrantūros darbas. Darbo vadovė: doc. dr. Kristina Vanagaitė, darbo konsultantė doc. dr. Greta Kaluževičiūtė. Vilniaus universitetas. Filosofijos fakultetas. Vilnius, 2025. 58 puslapiai.

Su smurtiniais įvykiais susiduria daugybė žmonių. Galima pastebėti, jog pastaraisiais metais užfiksuoti net 54 602 tūkst. smurto artimoje aplinkoje atvejai (Lietuvos policija 2024). Nors skaičiai apima siaurą dalį smurtinių nusikaltimų, galima pastebėti kiek daug tokių atvejų yra. Nukentėjusiesiems tenka ne tik atsigauti po smurto patirties, bet ir susidurti su institucijomis, kurios gali padėti arba priešingai, dar labiau sustiprinti išgyvenamą skausmą. Deja, tyrimų atskleidžiančių unikalios nukentėjusiųjų patirtis Lietuvoje yra nedaug. Tyrimo tikslai yra suprasti kaip smurtą patyrę nukentėjusieji suvokia policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliams procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu, bei suprasti kaip nuo smurto nukentėjusių asmenų apklausų patirtys siejasi su jų psichologine savijauta. Tyrime dalyvavo 6 nuo smurto (psichologinio / seksualinio / fizinio) nukentėję asmenys, dalyvavę policijos apklausoje trijų metų laikotarpyje, vidutiniškai jų amžius ~ 27 metai. Duomenys surinkti atliekant modifikuotą kognityvinį interviu, analizuoti pasitelkiant Braun ir Clark teminę analizę (Braun & Clarke, 2006; 2023). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kuomet pareigūnai leido išsakyti nuomonę, rodė pagarbą, buvo neutralūs ir kūrė pasitikėjimą, tai skatino nukentėjusiuosius jausti saugumo jausmą, nusiramimą ir džiaugsmą apklausų metu. Nusikaltimo aukos ignoravimas, kaltinimas, pertraukinėjimas ir šaltumas, pasireiškęs apklausų metu, kėlė kaltės, pykčio, nereikalingumo jausmus. Po apklausos tyrimo dalyviai pasidalina apie skirtingas emocijas: palengvėjimą, pasitikėjimą teisėsauga ir norą dalintis su aplinkiniais apie turėtą apklausos patirtį, taip pat neigiamas emocijas, kaip nerimo jausmas, kaltės jausmas, bei sumažėjęs pasitikėjimas teisėsauga.

Raktiniai žodžiai: nukentėjusieji nuo smurto, procedūrinis teisingumas, psichologiniai padariniai

SUMMARY

Gabija Gudavičiūtė. Violence victims' experiences during police interviews: assessment of compliance with procedural justice requirements and psychological effects. Master's thesis in Psychology. Thesis supervisor: doc. dr. Kristina Vanagaitė, thesis advisor: doc. dr. Greta Kaluževičiūtė. Vilnius University. Faculty of Philosophy. Vilnius, 2025. 58 pages.

Many people are exposed to violent events. It can be noted that as many as 54,602,000 cases of domestic violence have been recorded in recent years (Lietuvos policija 2024). Although the figures cover a narrow range of violent crimes, it is possible to see how many such cases there are. Victims not only have to recover from the experience of violence but also have to deal with institutions that can help or, on the contrary, exacerbate the pain they are experiencing. Unfortunately, there are few studies that reveal the unique experiences of victims in Lithuania. The objectives of the study are to assess the compliance of police officers' behaviour with procedural justice requirements during interviews with victims of violence, and to examine the psychological effects of these interview experiences on the victims. The study involved 6 victims of violence (psychological/sexual/physical) who had participated in a police interview over a period of three years. The average age of the participants was approximately 27 years. Data were collected through a modified cognitive interview and analysed using Braun and Clarke thematic analysis (Braun & Clarke, 2006; 2023). The results showed that when officers allowed the victims to express their opinions, showed respect, were neutral and built trust, this led to a sense of security, reassurance and joy during the interviews. The ignoring, blaming, interrupting and coldness of the victim during the interviews led to feelings of guilt, anger and irrelevance. After the interviews, the participants share different emotions, relief, trust in law enforcement and willingness to share with others about the interview experience, and negative emotions such as feelings of anxiety, guilt, and decreased trust in law enforcement.

Keywords: violence victims', procedural justice, psychological effects

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Procedūrinis teisingumas – žmonių suvokimas, kad teisėsaugos sistemoj dirbantys specialistai, elgiasi su jais sąžiningai, pagarbiai, nešališkai ir teisingai (Van Petegem et al., 2021).

Fizinis smurtas – visos fizinės prievartos formos, pvz., mušimas, smaugimas, spardymas ar kiti fiziniai veiksmai keliantys žalą žmogui (Imran, 2024).

Seksualinis smurtas – bet koks seksualinio pobūdžio veiksmas prieš asmens valią, pasireiškiantis kaip išžaginimas, bandymas išžaginti (Cazalis et al., 2022), seksualinio pobūdžio komentarai, siekis priversti asmenį atlikti seksualinį veiksmą (Leemis et al., 2022).

Psichologinis smurtas – žeminantis, atstumiantis, menkinantis elgesys, galintis pasireikšti persekiojimu, grasinimu ir kitu elgesiu sukeliančiu baimės, kaltės, menkavertiškumo jausmus (Imran, 2024).

Psichologiniai padariniai – bet kokie pokyčiai arba naujai atsiradę emociniai aspektai, kurie skiriasi nuo nukentėjusiojo patiriamos būsenos prieš apklausą (Nascimento, Andrade & de Castro Rodrigues, 2023).

PRATARMĖ

Pastaraisiais metais, remiantis Lietuvos policijos (2024) duomenimis buvo užfiksuoti net 54 602 tūkst. smurto artimoje aplinkoje atvejai. Nors duomenys apsiriboja smurto artimoje aplinkoje rodikliais, galima įsivaizduoti kaip šie skaičiai pakistų bendrojo smurto Lietuvoje statistikoje. Šie rodikliai nėra tik skaičiai, tai žmonės patyrę smurtą, kurie ryžosi kreiptis pagalbos, kurie nusprendė pasitikėti teisėsauga ir su ja bendradarbiauti. Tačiau, neretai pasitikėjimo teisėsauga ir teisingumo siekis nebūna pakankamas nusikaltimo aukoms.

Smurtiniai nusikaltimai stipriai paliečia asmenis kurie tai patyrė. Tai gali būti fizinis, seksualinis ar psichologinis smurtas, kuris gali stipriai paveikti asmens saugumo jausmą, pasitikėjimą kitais, emocinę gerovę ir pan. (Joleby et al., 2020). Neretai viešumoje girdint apie įvairius smurto nusikaltimus, daugiausia dėmesio skiriama kaltininkui, tačiau šalia lieka stipriai paveiktos nusikaltimo aukos, kurios turi susidurti ne tik su įvykiu, tačiau ir su teisėsaugos ar aplinkos reakcijomis. Smurtą patyrę asmenys dalinasi įvairiomis patirtimis, kuomet sulaukia aplinkos pasmerkimo, stigmatizacijos ar kaltinimų (Jakobsen, 2021; Dim & Lysova, 2022). Įvairūs išgyvenimai gali apsunkinti teisingumo siekimą, o taip pat kelti baime kreiptis į policijos pareigūnus, dėl siekio išvengti tolimesnio žeminimo (Dim & Lysova, 2022). Tačiau, tampa sunku patikėti nukentėjusiųjų baime bendrauti su pareigūnais, juk tai žmonės kurių tikslas yra padėti kitiems. Procedūrinio teisingumo teorija, sukurta autorių J. Thibaut ir L. Walker ir pratesta T. Tyler ir A. Lind, atskleidžia įvairius apklausų metu vykstančius procesus, išskiriant keturis pagrindinius procedūrinio teisingumo kriterijus, kurių laikantis manoma, kad nukentėjusieji apklausas vertintų teigiamai (Thibaut & Walker, 1978; Lind et al., 1988). Moksliniai tyrimai atskleidžia, jog pagarba, neutralumas, išklausa ir pasitikėjimo skatinimas padeda nukentėjusiesiems atsiverti, sumažinti jaučiamą nerimą ar emocinę nusikaltimo kančią, tačiau ignoravimas, neišklausymas ar pareigūnų išankstinės nuostatos gali paskatinti antrinę viktimizaciją, padidėjusią nusikaltimo aukų įtampą, nesaugumo jausmą, gėdą ar kaltę apklausoje (Donner et al., 2015). Dėl to kyla įvairių klausimų apie pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu, ypač siekiant suprasti kaip patys nukentėjusieji vertina pareigūnų pagarbą, neutralų elgesį. Nors policijos duomenys rodo, kad Lietuvoje daug žmonių kreipiasi į pareigūnus dėl patirto smurto, deja, tyrimų atskleidžiančių unikalias nukentėjusiųjų patirtis yra nedaug, ypač Lietuvoje ši tema nėra plačiai diskutuojama. Atsižvelgiant į naujausią literatūrą ir į tai, jog apklausoje gali stipriai paveikti asmens emocinę būseną, sukelti antrinę viktimizaciją ir įvairius psichologinius padarinius, tampa be galo svarbu išgirsti Lietuvoje smurtą patyrusių asmenų patirtis ir jas garsiai įvardinti. Taigi, šiame darbe

kokybinio tyrimo metodu bus siekiama suprasti kaip nukentėjusieji nuo smurto supranta Lietuvos policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu ir išgirsti su kokiais psichologiniais padariniais jie susiduria.

1. ĮVADAS

1.1 Procedūrinis teisingumas

1.1.1 Procedūrinio teisingumo samprata

Procedūrinis teisingumas – procesas, kurio metu teisėsaugos institucijos teisingumo kriterijais siekia užtikrinti, kad su žmonėmis būtų elgiamasi sąžiningai ir teisingai (Van Petegem et al., 2021). Procedūrinis teisingumas gali būti analizuojamas per du aspektus, pirmasis – tarpasmeninis kontekstas, kurio metu yra siekiama suprasti kaip specialistų, pvz., pareigūnų, elgesys su žmonėmis, lemia žmonių emocines reakcijas, bendrą psichologinę būseną ir pasitikėjimą teisėsauga (Chan, Bradford & Stott, 2023). Antrasis būdas kuriuo autoriai remiasi tyrinėdami procedūrinį teisingumą – sprendimų priėmimas ir jų vertinimas (Chan et al., 2023). Sprendimų priėmimo ir jų vertinimo metu, siekiama daugiau suprasti ne teisėsaugos specialistų konkretų elgesį su žmonėmis, tačiau kaip žmonės vertina priimtą sprendimą (Chan et al., 2023). Nors šie procesai tarpusavyje susiję, šio darbo metu procedūrinis teisingumas bus tyrinėjamas per pirmąjį procedūrinio teisingumo aspektą, t.y. bus siekiama gilintis į ikiteisminio proceso specialistų (pareigūnų) elgesį su smurto įvyki patyrusiais asmenimis.

Siekiant geriau suprasti procedūrinio teisingumo sampratą, reikia nusikelti keliasdešimt metų atgal. Procedūrinio teisingumo teorijos pradžia yra siejama su 1970 metų, John Thibaut ir Laurens Walker darbais, kurių metu buvo pastebėta, kad žmonės kalbėdami apie teisingumą, daugiau akcentuodavo pačio proceso eigą ir patirtis, o ne rezultatą kuris buvo gautas (MacCoun, 2005). Vedami smalsumo ir susidomėjimo, šie autoriai buvo pirmieji kurie nusprendė įvertinti procedūrinio teisingumo supratimą žmonių akimis (MacCoun, 2005). Thibaut ir Walker siekdami įgyvendinti savo planus, pasirinkę socialinių mainų teoriją kuri teigia, kad teisingumas yra vertinamas per naudos ir nuostolių santykį (Thibaut & Walker, 1978). Cook & Emerson, (1987) atkreipė dėmesį į tai, kad žmonėms labai svarbu jausti, kad jie yra įtraukti į procesą, kad su jais elgiamasi sąžiningai ir pagarbiai. Tokios patirtys skatino žmones jaustis išgirstiems ir vertingiems (Cook & Emerson, 1987). Priešingai, tokio elgesio nebuvimas skatino žmones jausti nusivylimą ir nenorą toliau bendradarbiauti, nes procesas tapo suvokiamas kaip neteisingas (Cook & Emerson, 1987). Taigi, Thibaut ir Walker pirmieji darbai atskleidė, jog žmonėms yra svarbu ne rezultatas kuris gaunamas iš vykusio proceso, tačiau svarbu tai, kokia savijauta buvo proceso metu, t.y. ar jie jautėsi išgirsti, priimti ir įtraukti.

Nuo 1980 metų Tom Tyler ir Allan Lind tęsė procedūrinio teisingumo teorijos vystymą (Lind et al., 1988). Autoriai pastebėjo, jog Thibaut ir Walker procedūrinio teisingumo teorija tapo revoliucinė,

nes iki tol dėmesys buvo kreipiamas į proceso rezultatus, o ne žmonių tarpusavio sąveiką (Lind et al., 1988). Juos sudomino ikiteisminio tyrimo eigoje vykstantys procesai, todėl nusprendė tirti tyrimus šia tema (Lind et al., 1988). Autoriai pastebėjo, jog bendradarbiaujant su pareigūnais yra svarbus išankstinis žmonių požiūris į juos ir įsitraukimas į procesą kaip grupės nariui (Lind et al., 1988). Dėl šių išvalgų jie papildė procedūrinio teisingumo teoriją integruojant grupės vertės modelį ir santykių su autoritetais modelį (Smith et al., 1998). Grupės vertės modelio esmė, kad asmenys esantys įsitraukę į bendrą veiklą su kitais ir jaučiantys, kad juos vertina ir priima, yra labiau linkę jaustis grupės nariu, kas stiprina asmens savivertę ir atsiranda palankus grupės vertinimas (Smith et al., 1998). Galima manyti, jog nepriklausomai nuo galutinio sprendimo, asmuo jaučia padaręs savo dalį ir dalyvavęs sprendimo priėmime, todėl gali būti linkęs savo grupės veiksmus vertinti teigiamai. Santykių su autoritetais modelis, papildydamas procedūrinio teisingumo teoriją, teigia, jog žmonių požiūris ir sąveika su autoritetingais asmenimis gali formuoti tolimesnį santykį su institucijomis (Smith et al., 1998). Tai reiškia, kad išankstinis žmonių požiūris į autoritetus, pvz., policijos pareigūnus ir tikėjimas jų geranoriškumu, pagalbos teikimu ir teisingumu, gali paskatinti pasitikėjimą teisėsauga (Trinkner, Jackson & Tyler, 2018). Taigi galima pastebėti, kad šie du modeliai papildė procedūrinio teisingumo teoriją per kelis aspektus: žmonių įtraukimas į grupės procesą gali daryti įtaką teigiamam grupės vertinimui ir išankstinės žmonių nuostatos ar požiūris į autoritetus, gali prisidėti prie procedūrinio teisingumo suvokimo ir bendro pasitikėjimo teisėsauga.

Metams bėgant, procedūrinio teisingumo teorija tapo vis daugiau tiriama (Politis, Sivasubramaniam, & Papalia, 2024). Didelė dalis autorių yra išskyrę keturis pagrindinius kriterijus, kurie manoma, kad yra esminiai veiksniai kuriant tarpusavio sąveiką: pagarba (*angl. respect*), neutralumas (*angl. neutrality*), pasitikėjimas (*angl. trustworthiness*) ir galimybė būti išgirstam (*angl. voice*) (Bates, Allen, & Watson, 2016; Jenner, 2021; Martin & Bradford, 2021; Kerka, 2023). Manoma, jog šių keturių procedūrinio teisingumo kriterijų laikymąsis, apklausų metu, gali daryti įtaką nukentėjusiųjų psichologinei gerovei. Taigi, nors šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje prieita prie pagrindinių keturių procedūrinio teisingumo kriterijų, diskusijos kaip šie kriterijai paveikia skirtingas žmonių patirtis yra plėtojamos.

Apibendrinant galima teigti, kad Thibaut ir Walker buvo pirmieji kurie pradėjo plėtoti procedūrinio teisingumo teoriją akcentuodami ne galutinio rezultato suvokimą, tačiau žmonių sąveikas tarpusavyje ir reikšmingus veiksnius leidžiančius jiems jaustis išgirstiems ir vertingiems. Tom Tyler ir Allan Lind savo darbais praplėtė procedūrinio teisingumo teoriją pabrėžiant, kad žmonių įtraukimas į procesą gali daryti įtaką žmogaus teigiamam grupės vertinimui, o išankstinis žmonių požiūris į autoritetus, gali prisidėti prie procedūrinio teisingumo suvokimo ir bendro pasitikėjimo teisėsauga. Nors

teorija kelis dešimtmečius tyrinėjama, pagarba, neutralumas, pasitikėjimas ir galimybė būti išgirstam yra pagrindiniai procedūrinio teisingumo kriterijai galintys daryti įtaką žmonių patirtims.

1.1.2 Policijos pareigūnams keliami procedūrinio teisingumo reikalavimai

Procedūrinis teisingumas yra vienas pagrindinių veiksnių galinčių stiprinti arba mažinti žmonių pasitikėjimą institucijomis, todėl Tyler darbai tapo pagrindu kuriant policijos mokymų programas, pvz., policijos programų kūrimas Čikagoje buvo paremtas Tyler darbais, kurie akcentavo procedūrinio teisingumo svarbą bendraujant su žmonėmis (Hagan & Hans, 2017). Tuo metu ypatingas dėmesys buvo skiriamas teisingumo įvedimui į programas dėl visuomenės neigiamo požiūrio į policijos veiklą (Hagan & Hans, 2017). Autoriai teigia, jog tokios programos ne tik padeda pareigūnams prisiminti ir suprasti procedūrinio teisingumo kriterijus, tačiau taip pat ir pritaikyti juos praktinėje veikloje (Skogan, Van Craen & Hennessy, 2015). Pagrindiniai kriterijai kuriais turi vadovautis pareigūnai yra pagarba, neutralumas, pasitikėjimas ir galimybė būti išgirstam (Kerka, 2023). Šiame darbe šie keturi kriterijai bus plačiai diskutuojami, todėl vertėtų geriau juos suprasti.

Pagarba – žmogaus teisių ir orumo užtikrinimas (Fayaz, 2023). Manoma, kad pagarba gali pasireikšti per žmogaus autonomijos ir jo teisės pripažinimą, aktyvų įtraukimą į procesą ir reikiamos apsaugos suteikimą (Holder & Dearing, 2024). Remiantis pagarbos kriterijumi, nukentėjusieji negali būti kaltinami ar žeminami, pareigūnai turi atsižvelgti į jų poreikius ir bet koku būdu užtikrinti žalos nebuvimą (Kerka, 2023). Autoriai pastebi, jog asmenys kurie apklausų metu jautė pagarbą, kur kas pozityviau vertino apklausą kaip procesą ir pozityviau vertino pareigūnus (Schaap & Saarikkomäki, 2022). Nukentėjusiųjų patirtys atskleidžia, kad pagarbos užtikrinimas apklausų metu suteikia saugumo jausmą ir norą bendradarbiauti (Koster, 2017). Taigi galima pastebėti, jog pagarba apibūdinama kaip žmogaus teisės ir orumo užtikrinimas, pasirūpinimas jų saugumu ir poreikiais kurie gali sukurti saugios atmosferos jausmą nukentėjusiesiems.

Neutralumas – nešališki ir objektyviai priimami sprendimai (Hagan & Hans, 2017; Spencer et al, 2018; Jenner, 2021; Schaap & Saarikkomäki, 2022). Apklausų metu, pareigūnai bendraudami su nukentėjusiais asmenimis, negali išreikšti ar įterpti savo išankstinių įsitikinimų ar stereotipinio mąstymo (Kerka, 2023). Taip pat, profesionalus neutralumo užtikrinimas pasireiškia per emocijų ir elgesio valdymą (Kerka, 2023). Emocijų reguliacija nereiškia, jog pareigūnas turi visiškai nereaguoti į nukentėjusiųjų patirtis, tačiau neutralumas turi pasireikšti per pagarbos ir empatijos derinimą tarpusavyje (Kerka, 2023). Neutralumas gali būti siejamas ir su informavimu apie vykstančio proceso eigą, nes tai suteikia aiškumo ir saugumo jausmą (Jenner, 2021). Taigi, neutralumo kriterijus užtikrina stereotipinio

mąstymo ar išankstinių nuostatų nebuvimą, adekvačias ir situacijai priimtinas emocijas (empatiją), objektyviai priimamus sprendimus ir proceso aiškumą.

Pasitikėjimas – teisingumu, efektyvumu ir atskaitomybe grįstas kriterijus (Silva et al., 2022). Pasitikėjimas apklausų metu gali atsispindėti per pareigūnų sąžiningumą ir teisingumą (Jenner, 2021). Autoriai pastebi, kad pasitikėjimas gali būti kaip momentinis pojūtis, kuomet nukentėjusiųjų lūkesčiai atitinka pareigūnų elgesį proceso metu, pareigūnų darbas gali būti įvardijamas kaip keliantis pasitikėjimą (Clark, Ariel & Harinam, 2023). Lūkesčių neatitikimas su esama situacija, gali lemti žmonių užsisklendimą, sunkumus gauti visą reikiamą tyrimui informaciją (Spencer et al., 2018). Tačiau, nors tai gali priklausyti nuo momentinio pojūčio apklausoje, pasitikėjimas yra labiau tęstinis procesas, kuomet veikiant su pagarba, sąžiningumu ir teisingumu, galima užtikrint tolimesnį, pasitikėjimu grįstą žmonių požiūrį į teisėsaugą (Clark et al., 2023). Taigi galima pastebėti, jog pasitikėjimo pagrindą sudaro žmonių suvokiamas sąžiningumas ir teisingumas proceso metu, ir tęstinis jų požiūris į teisėsaugos procesus.

Galimybė būti išgirstam – erdvės kūrimas asmeniui įsitraukti į procesą ir jį išklaudyti (Martin & Bradford, 2021). Apklausų metu policijos pareigūnams yra labai svarbu gauti kuo daugiau informacijos apie įvykį iš asmens kuris tą įvykį patyrė, todėl pareigūnai, vadovaudamiesi procedūrinio teisingumo kriterijais, t.y. pagarba, neutralumu ir pasitikėjimu, turi užtikrinti, kad apklausiami asmenys turėtų galimybę pasisakyti (Lay, Ariel & Harinam, 2023). Autoriai pabrėžia, jog labai svarbu ne tik išklaudyti žmogų, tačiau ir užtikrinti, kad jo išsakyta informacija ir jausmai būtų įtraukti į procesą (Martin & Bradford, 2021). Iš nukentėjusiųjų asmenų pasakojimų pastebima, jog erdvės gavimas pasisakyti ir jų suteikiamos informacijos priėmimas skatina nusikaltimo aukas labiau įsitraukti į procesą, vertinti pareigūnų elgesį kaip teisingą, ir gali daryti įtaką tolimesniam bendradarbiavimui su teisėsauga (Lay et al., 2023). Taigi, galimybės būti išgirstiems kriterijus suteikia šansą žmonėms jaustis proceso dalimi, jausti jų parodymų svarbą ir gali daryti įtaką teigiamam pareigūnų darbo vertinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad procedūrinis teisingumas ikiteisminio proceso eigoje, t.y. pareigūnų apklausose, yra suvokiamas per keturis pagrindinius kriterijus: pagarbą, neutralumą, pasitikėjimą ir galimybę būti išgirstam. Manoma, kad šie kriterijai kaip pagarba žmogaus teisėms ir orumui, nešališkumas ir objektyvumas, sąžiningumas ir teisingumas, išklauskymas ir asmens įtraukimas į procesą, gali padėti nukentėjusiems pajusti saugumo jausmą, didesnį norą bendradarbiauti su pareigūnais ir didinti pasitikėjimą teisėsaugos sistema.

1.2 Nukentėjusiųjų nuo smurto patirtys policijos apklausose

1.2.1 Aukų, patyrusių smurtą samprata

Mokslinėje literatūroje smurtą patyrusių asmenų patirtys analizuojamos keliais būdais: atsižvelgiant į tyrėjų savitus tikslus, teorinį pagrindą ar kitus svarbius tyrėjams veiksnius (Walby et al., 2017; Heron, Eisma & Browne, 2022). Galima pastebėti, jog dažniausiai sutinkamos dvi tyrinėjimo strategijos: vieni autoriai smurto aukas siekia suprasti individualiai (Walby et al., 2017), kiti jas grupuojant (Heron et al., 2022). Individuali analizė apima konkrečios smurto formos išskyrimą, pvz., seksualinis smurtas, ir jos tyrinėjimą kontekstą, elgesio modelius ir pan. (Crivatu, Horvath & Massey, 2023). Autoriai pabrėžia, kad skirtingų smurto formų aukos gali susidurti su skirtingomis patirtimis, skirtingomis reakcijomis į nusikaltimą ar turėti skirtingas patirtis institucijose, todėl vertinga jas atskirti (Crivatu et al., 2023). Kiti autoriai moksliniuose tyimuose pasirenka grupuoti smurto rūšis pagal pasirinktus kriterijus, dėsningumus ar kitus tyrimui svarbius bruožus neišskiriant smurto formų atskirai (Heron et al., 2022). Apjungdami įvairias smurto formas ir tyrinėdami jas bendrame kontekste neretai teigia, jog tam yra kelios priežastys, pvz., siekiant suprasti kokį poveikį gyvenimo kokybei ar sveikatai turi patirtas smurtas (Flynn, Mathias & Wiebe, 2021) arba siekiant surinkti daugiau informacijos apie tiriamą reiškinį (Flynn et al., 2021).

Literatūroje, apžvelgiant smurto aukų psichologinius padarinius, galima sutikti tris dažniausiai grupuojamas smurto rūšis: fizinis smurtas, psichologinis smurtas ir seksualinis smurtas (Heron et al., 2022; Barbin et al., 2025). Atliekant mokslinius tyrimus, autoriai pateikia keletą argumentų kodėl smurto formų apjungimas gali būti naudingas. Visų pirma, šios trys smurto rūšys gali persidengti viena su kita, pvz., moteris pranešdama apie fizinį smurtą šeimoje, taip pat gali būti patyrusi ir psichologinį ar seksualinį smurtą (Walby et al., 2017). Autoriai pastebi ir tai, jog šios smurto formos pažeidžia asmens autonomiją, teises ir orumą, dėl ko galima sieti patirtis ir kurti bendras teorines įžvalgas (Walby et al., 2017). Taip pat manoma, jog kokybinių tyrimų metu tikslas yra išgirsti smurto aukų patirtis, jas suprasti, o ne palyginti statistiškai gautus duomenis (Flynn et al., 2021). Pvz., autoriai Flynn et al., (2021) teigia, jog tyrimo dalyviai dalinasi ne apie patirtą smurtą, o apie patirto smurto pasekmes kasdieniame gyvenime, nukentėjusiųjų emocinę būseną ar patiriamus tolimesnius sunkumus. Todėl, nors smurto formos gali būti skirtingos, dėmesys sutelkiamas į patiriamų kasdienių sunkumų supratimą ar emocinius išgyvenimus.

Procedūrinio teisingumo kontekste taip pat neretai sutinkami smurto rūšių atskyrimai imant vieną smurto formą (Stanek et al., 2023) arba jas grupuojant (Cook & McManus, 2024). Stanek et al., (2023)

teigia, jog vertinga imti vieną konkrečią smurto formą procedūrinio teisingumo kontekste, nes, pvz., aukos, patyrusios seksualinį smurtą yra ypatingai stigmatizuojamos, jos yra pažeidžiamos, jautrios ir pan. Tačiau kiti autoriai kaip Hine, Bates & Wallace, (2022) taip pat rodo, kad fizinį smurtą patyrę asmenys gali susidurti su stigmatizacija apklausų kontekste, ypatingai vyrai patyrę smurtą. Nepriklausomai nuo skirtingos fizinį, seksualinį ar psichologinį smurtą patyrusių asmenų patirties, visos trys smurto formos susiduria su procedūrinio teisingumo svarba apklausų metu (Barbin et al., 2025). Todėl šio darbo metu bus apjungiamos trys smurto formos: psichologinis, fizinis ir seksualinis smurtas ir naudojama bendra sąvoka „smurto aukos“.

Apibendrinant, mokslinėje literatūroje galima sutikti dvi skirtingas tyrinėjimo puses. Vieni autoriai susitelkia į konkrečios smurto formos tyrinėjimą dėl savitų patyrimų, ypatumų ar padarinių, kiti autoriai apima daugiau smurto formų, siekiant suprasti bendrus sunkumus ar patyrimus. Kelių smurto formų apjungimas neretai aptinkamas kokybiniuose tyrimuose, nes siekiama sutelkti dėmesį į jų subjektyvias patirtis, išgirsti unikalias istorijas, o ne lyginti rezultatus tarpusavyje.

1.2.2 Teigiamos patirtys apklausoje

Smurtą patyrę asmenys neretai susiduria su intensyviomis emocijomis ir pokyčiais elgesyje, pvz., atsiribojimas nuo aplinkinių, mažesnis pasitikėjimas kitais ir jaučiamas padidėjęs nerimas (Heron et al., 2022). Tokiomis aplinkybėmis policijos pareigūnų apklausa gali tapti svarbiu veiksmu, galinčiu daryti įtaką nukentėjusiojo psichologinei būsenai (Barbin et al., 2025). Policijos pareigūnų empatiškas ir kokybiškas darbas, užtikrina ne tik saugumo jausmą, bet ir gali suteikti vilties dėl tolimesnių teisingumo žingsnių.

Pastebima, jog apklausų metu pareigūnų empatiškas ir neutralus reagavimas į smurtą patyrusio nukentėjusiojo patirtį, gali padėti nusikaltimo aukoms sumažinti patiriamą emocinę kančią (Joleby et al., 2020). Pavyzdžiui, dalis autorių pastebi, kad nukentėjusieji kalbėdami apie teigiamas patirtis su pareigūnais teigia, jog pareigūnai pasirodė empatiški ir žvelgė į nusikalstamą veiką rimtai, dėl ko asmenys jautėsi išgirsti, priimti ir suprasti (Cross, Richards & Smith, 2016; Epstein & Goodman, 2018). Tokiomis aplinkybėmis, nukentėjusieji gali jausti saugumą apklausoje, nebijoti daugiau atsiverti ir papasakoti savo istoriją. Galima manyti, jog toks pareigūnų darbas ne tik padeda surinkti daugiau informacijos, tačiau ir skatina smurto auką jausti saugią atmosferą, kurioje gali atsiverti ir puoselėti pasitikėjimą žmonėmis (Srinivas & DePrince, 2015). Taip pat pastebima, jog smurtą patyrę asmenys teigiamai vertina pareigūnų elgesį, kuomet jie suteikia informacijos apie tyrimo žingsnius, pasidalina informacija kur galima kreiptis ir ieškoti tolimesnės paramos (Joleby et al., 2020). Toks pareigūnų

elgesys skatina jaustis įtrauktu į vykdomąjį procesą ir jausti aplinkos rūpinimasis nukentėjusiųjų gerove, nukreipiant į paramos centrus. Nors galima pastebėti, kad nėra vieningos taisyklės, kad pareigūnai privalo nukreipti nukentėjusį asmenį į konkrečias paramos vietas, tačiau nusikaltimo aukų patirtyse galima išgirsti, kad pagalbos suteikimas ar nukreipimas, skatina jaustis daugiau išgirstiems ir priimtiems (Joleby et al., 2020). Toks pareigūnų elgesys gali sumažinti nukentėjusiojo savęs kaltinimą, vienišumo jausmą ir skatinti emocinį atsigavimą (Cross et al., 2016). Autoriai praneša, kad kur kas didesnė tikimybė, kad tokios nukentėjusiųjų patirtys su pareigūnais skatins kreiptis tolimesnės pagalbos to prireikus (Srinivas & DePrince, 2015). Taigi galima pastebėti, jog pareigūnų pagarbus elgesys, gali padėti pasijusti priimtiems ir vertingiems.

Apibendrinant galima teigti, jog pareigūnų empatiškumas, informacijos teikimas, nukreipimas į paramos centrus ir rimtas požiūris į nusikaltimą, gali skatinti saugios atmosferos kūrimą, pasitikėjimą kitais. Taip pat pastebima, jog toks pareigūnų elgesys gali skatinti smurtą patyrusius asmenis kreiptis tolimesnės pagalbos.

1.2.3 Neigiamos patirtys apklausoje

Moksliniai tyrimai analizuojantys smurto nukentėjusiųjų patirtis policijos pareigūnų apklausose, neretai atskleidžia neigiamas nukentėjusiųjų patirtis (Srinivas & DePrince, 2015; Lorenz, Kirkner & Ullman, 2019; Walker et al., 2020). Neigiamai vertinamose apklausose, dažnai sutinkami pasikartojantys pareigūnų elgesio modeliai, kurie lemia tokį apklausos vertinimą, pvz., nusikaltimo aukų kaltinimas, skeptiškumas, pareigūnų emocinio palaikymo ir paramos stoka (Walker et al., 2020; McQueen et al., 2021; Dim & Lysova, 2022; Hopkins & Miller, 2023).

Aukos, patyrusios smurtinius nusikaltimus, neretai susiduria su baimės, gėdos ar kaltės jausmu, o blogos apklausų patirtys gali tik sustiprinti šias emocijas (Clark, 2021). Pastebima, kad apklausų metu nukentėjusieji gali jausti kaltinimus dėl esamos situacijos ir skeptiškas replikas, pvz., „kodėl neišėjai iš santykių anksčiau?“ (Dim & Lysova, 2022), „ar tikrai taip atsitiko, ar jau persigalvojote?“, „ką vilkėjote tuo metu?“ (McQueen et al., 2021). Nukentėjusieji prisimindami šias patirtis teigia, kad jautė nežinomybę ir nesaugumą, padidėjusį kaltės jausmą (Jakobsen, 2021). Kiti autoriai aptardami tokias patirtis pastebi, jog pareigūnų kaltinamas elgesys gali kelti sumišimą ir baimę daugiau atsiskleisti (Koster, Van der Leun & Kunst, 2020). Tokios patirtys daro įtaką žmonių norui greičiau išeiti iš apklausos ar nesuteikti daugiau informacijos, kuri galėtų būti netinkamai suprasta (Koster et al., 2020). Taigi, nukentėję asmenys neretai susiduria su pareigūnų kaltinimais ir skeptiškumu, kurie skatina žmones jaustis nesaugiai, sumišusiai ir pastiprinti ar sukelti gėdos, kaltės ar baimės jausmus.

Viena dažniausiai sutinkamų patirčių apklausų metu – pareigūnų emocinio palaikymo ir paramos stoka (McQueen et al., 2021). Autoriai pastebi, jog nusikaltimo aukos neretai įvardina pareigūnų formalumą ir šaltumą kaip emocinio palaikymo nebuvimą (Hopkins & Miller, 2023). Nukentėjusieji teigia, jog jų ir pareigūnų emocinė būsena yra labai skirtinga, o jų formalus tonas tik paskatina atotrūkį esamoje situacijoje (Hopkins & Miller, 2023). Aplinka neretai yra įvardinama kaip “šalta”, kurioje nejaučiama užuojauta žmogui, pvz., kuomet nukentėjęs asmuo verkė, rodė stiprų stresą, pareigūnai nesiėmė jokių veiksmų ir į tai nereagavo (Dim & Lysova, 2022). Atrodo, kad pareigūnai yra atsiriboję nuo esamos situacijos, o tai gali kelti vienišumo ir bejėgiškumo jausmus (Dim & Lysova, 2022). McQueen et al., (2021) teigia, jog kai kurie asmenys apklausas įvardino kaip labiau traumuojančias nei pats įvykis. Nors manoma, kad reikėtų atsargiai vertinti apklausas kaip traumą sukeliantį šaltinį, autoriai neatmeta tokios galimybės (Murphy-Oikonen et al., 2022; Rudolfsson, 2024). Taigi, tokios patirtys kaip paramos ir palaikymo trūkumas, gali prisidėti prie baimės jausmo, vienišumo, bejėgiškumo ar padidėjusio nerimo (Dim & Lysova, 2022; Hopkins & Miller, 2023).

Apibendrinant galima teigti, kad netinkamas pareigūnų elgesys, gali paskatinti neigiamų emocinių reakcijų sustiprėjimą. Nukentėjusieji gali jausti gėdos, kaltės, nerimo ar baimės jausmus, kuomet policijos pareigūnai apklausų metu skeptiškai vertina nusikaltimo aukų patirtis, kaltina dėl patirto nusikaltimo arba nesuteikia palaikymo ir paramos, kurios taip stipriai reikia nukentėjusiems asmenims.

1.3 Nukentėjusiųjų psichologiniai padariniai po dalyvavimo apklausoje

Įvairios neigiamos nuo smurto nukentėjusiųjų patirtys gali sukelti stiprias emocines reakcijas, pvz., baimė, kaltė, gėda, kurios sustiprintos prasto pareigūnų darbo gali prisidėti prie įvairių nukentėjusiųjų psichologinių padarinių (DeVylder, Fedina & Link, 2020). Autoriai pastebi, jog dažniausiai stiprios emocinės reakcijos patirtos apklausų metu, gali sukelti depresyvią nuotaiką (Worsley et al., 2017), emocinę izoliaciją (Mulvihill et al., 2019), nerimo sutrikimus (Rothwell et al., 2022) ar paveikti pasitikėjimą teisėsauga (Xie & Baumer, 2019).

Depresyvi nuotaika yra psichologinis padarinys, kuris išskiriamas kaip vienas pagrindinių su kuriais gali susidurti smurtą patyrę asmenys po apklausų (Worsley et al., 2017). Autoriai pastebi, kad jei apklausoje kylančios neigiamos emocijos yra ignoruojamos ar nėra skiriamas laikas joms aptarti, nukentėjusieji po apklausos gali pradėti jausti padidėjusį nerimą, beviltiškumą ir prislėgtumą (Worsley et al., 2017; Hopkins & Miller, 2023). Taigi, savęs kaltinimas, beviltiškumas ir kitos kylančios mintys gali būti siejamos su depresyvia nuotaika.

Emocinė izoliacija yra dar vienas psichologinis padarinys, kuris gali kilti po neigiamos patirties apklausų metu (Mulvihill et al., 2019). Pastebima, jog pareigūnų „šaltas“ bendravimas ir paramos stoka, gali paskatinti nukentėjusiuosius pajusti padidėjusį norą atsiriboti ne tik nuo pareigūnų, bet ir nuo kitų asmenų (Steel, 2022). Tokiu atveju, nukentėjusiems tenka patiems išbūti su savo stipriomis emocijomis, jie gali jaustis vieniši ir niekieno nesuprasti, o tai dar labiau skatina atsiriboti nuo aplinkos ir joje esančių artimųjų (Drieskens et al., 2022). Heron et al., (2022) teigia, jog emocinė izoliacija gali būti labai žalinga žmogui ne tik dėl to, kad susiaurėja emocinis ryšys su aplinkiniais, tačiau nusikaltimo aukos dėl šių jausmų gali nesikreipti pagalbos į specialistus dėl baimės būti atstumtiems. Taigi, blogos nukentėjusiųjų patirtys apklausų metu gali sukelti emocinės izoliacijos jausmą ir daryti įtaką tolimesnės pagalbos siekimui.

Smurtą patyrę asmenys neretai susiduria su padidėjusia įtampa, nesaugumo jausmu, hiperjautrumu, todėl pareigūnų bendravimas apklausų metu tampa svarbiu veiksnio nukentėjusiųjų nerimo išreikštumui (Rothwell et al., 2022). Galima manyti, jog apklausų metu jaučiamas nerimas gali būti natūrali asmens emocinė reakcija kylanti dėl nežinomybės, pažeidžiamumo ar galvojimo kaip smurto patirtis bus priimta ir suprasta (Rothwell et al., 2022). Tačiau, kuomet nusikaltimo aukos apklausų metu jaučiasi kaltinamos, nesaugios, nerimas gali sustiprėti (Turner, Brown & Medina-Ariza, 2022). Apklausoms baigiantis, tokios intensyviai jaučiamos emocijos nedingsta savaime, autoriai pastebi, jog po neigiamai vertinamos apklausos, nukentėjusieji praneša apie padidėjusią baimę ir kylantį nerimą sutikti policijos pareigūnus ateityje, stipriai jaučiamą nesaugumo jausmą bendraujant su pareigūnais ar net aplinkiniais (Widanaralalage et al., 2022). Taigi galima manyti, jog sustiprėjęs nerimas kylantis dėl neigiamų patirčių apklausų metu, gali veikti asmens reakciją į pareigūnus.

Galiausiai, pasitikėjimas teisėsauga yra svarbus psichologinis padarinys, nes pareigūnų elgesys turi svarbų indėlį žmonių pasitikėjimui kurti. Autoriai pastebi, jog nukentėjusiesiems labai svarbus yra saugumo jausmas, kuris gali kilti pareigūnams bendraujant pagarbiai, rodant empatiją, kuriant ryšį (Jakobsen, 2021). Kuomet pareigūnai tai išpildo, nukentėjusieji gali jaustis labiau patenkinti apklausų kokybe, o tai gali skatinti didesnę pasitikėjimą teisėsauga (Stanek et al., 2023). Jeigu pareigūnai apklausų metu nesuteikia reikiamos paramos žmogui, tai gali skatinti nusikaltimo aukas jausti didesnę nepasitenkinimą, nerimą ar kitas stiprias neigiamas emocijas, kurios mažina pasitikėjimą teisėsauga (Jakobsen, 2021). Taigi, apklausų kokybė gali daryti įtaką žmogaus pasitikėjimo teisėsauga lygiui.

Apibendrinant galima teigti, jog depresyvi nuotaika, emocinė izoliacija, nerimas ir pasitikėjimas teisėsauga yra dažni padariniai kurie aptinkami nukentėjusiųjų būsenoje po neigiamai vertinamų apklausų. Pareigūnų kaltinimai, ignoravimas, šaltas bendravimas, paramos stoka ir pan., gali paskatinti šių psichologinių padarinių atsiradimą.

1.4 Pareigūnų elgesio atitikties keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams svarba

Procedūrinio teisingumo teorija neretai pasitelkiama nagrinėjant žmonių ir pareigūnų tarpusavio santykį apklausų metu (Lind et al., 1988). Nors yra išskirti keturi pagrindiniai kriterijai, kurie aiškina žmonių tarpusavio santykius ir juose vykstančius procesus, tačiau svarbu pažvelgti giliau į šią teoriją, siekiant geriau suprasti nukentėjusiųjų patirtis. Procedūrinio teisingumo teorija bus apžvelgta remiantis autorių praplėstais modeliais ir teorijos principais: socialinių mainų teorija (Thibaut & Walker, 1978), grupės vertės modelis (Lind et al., 1988) ir santykio su autoritetu modelis (Lind et al., 1988; Smith et al., 1998).

Procedūrinio teisingumo teorija, pasiremiant socialinių mainų teorijos principais teigia, kad žmonių tarpusavio santykiai grindžiami abipusiu sąžiningumu ir nauda (Molm, Takahashi & Peterson, 2003; MacCoun, 2005). Nukentėjusieji apklausų metu neretai lygina ką jie suteikia policijos pareigūnams ir ką pareigūnai jiems suteikia atgal (Tyler, 2017). Manoma, kad procedūrinio teisingumo kriterijų įgyvendinimas apklausų metu, gali skatinti žmogų daugiau atsiverti, jaustis išklausytam, o tai gali prisidėti prie sąžiningų mainų suvokimo ir psichologinės gerovės (Bibik, 2020). Priešingu atveju, kuomet pareigūnai neišklauso, kritikuoja ar netiki patirtimi, veikia nesąžiningi socialiniai mainai, kurie skatina nusikaltimo auką jausti didesnę emocinę izoliaciją, nerimą, depresijos simptomus ir taip pat mažesnę pasitikėjimą pareigūnų darbu (Haas et al., 2015). Taigi galima teigti, jog esant nesąžiningiems socialiniams mainams, kurie gali atsirasti dėl procedūrinio teisingumo keliamų reikalavimų neišpildymo apklausų metu, nukentėjusiems asmenims gali kilti neigiamos emocinės reakcijos, kas gali skatinti nepasitikėjimą teisėsauga.

Tyler ir Lind, tęsdami procedūrinio teisingumo teoriją, pasiremė grupės vertės modeliu (GVM), kuris pabrėžia, kad žmonėms svarbu jaustis svarbia grupės dalimi (Lind et al., 1988). Pagal šį modelį, nukentėjusiųjų apklausos patirčiai įtakos gali daryti tai, ar jie jaučiasi gerbiama, priimti ir įtraukti į procesą (Chan et al., 2023). Net tais atvejais, jei kaltininkas nerandamas, pagarba ir įtraukimas gali mažinti nerimą bei stiprinti pasitikėjimą pareigūnais (O'Connell, 2020). Priešingu atveju, kai pareigūnai kaltina, ignoruoja nusikaltimo aukos poreikius ar neišklauso, nukentėjusieji jaučiasi atstumti (O'Connell, 2020). Visgi GVM susiduria su ribotumais – ne visi žmonės nori priklausyti pareigūnų grupei, taip pat modelis neatsižvelgia į ankstesnes žmonių patirtis su teisėsauga, kurios gali daryti įtaką bendradarbiaujant su pareigūnais (Chan et al., 2023). Taigi, pagal GVM, kuomet nukentėję asmenys jaučiasi nevertinami policijos pareigūnų ir jų nepriimti, tai gali paskatinti antrinę viktimizaciją, pažeisti pasitikėjimą teisėsauga (Jakobsen, 2021), skatinti emocinę izoliaciją ar padidėjusį nerimą (O'Connell,

2020), tačiau GVM nekalba apie ankstesnes žmonių patirtis, ar norą priklausyti pareigūnų grupei, kas atskleidžia apie šio modelio ribotumus.

Galiausiai teorija buvo papildyta santykio su autoritetais modeliu, kuris teigia, kad žmonės pripažįsta autoritetus ne tik dėl asmeninės naudos, bet dėl įsitikinimo, kad teisėsaugos institucijos veikia sąžiningai ir rūpinasi jų gerove (Trinkner et al., 2018). Pasitikėjimą pareigūnais nukentėjusieji vertina individualiai, subjektyviai, tačiau yra panašumų – svarbu jaustis išklausytam, suprastam ir jausti poreikių atliepimą (Trinkner et al., 2018). Tokie pareigūnų veiksmai apklausų metu gali stiprinti pasitikėjimą ir mažinti emocinį skausmą (Joleby et al., 2020; Holder & Englezos, 2024). Priešingai, šaltas ar skeptiškas pareigūnų elgesys, ignoravimas, neišklausymas gali skatinti nepasitikėjimą, nerimą ar emocinę izoliaciją (Lorenz et al., 2019; McQueen et al., 2021; Taylor-Dunn, Bowen & Gilchrist, 2021). Vis dėlto modelis turi ribotumų – ne visi nukentėjusieji mato pareigūnus kaip autoritetus ar nori būti apklausos dalimi, todėl pagarbus elgesys ne visada sukelia laukiamą poveikį (Reisig et al., 2021). Taigi, modelis leidžia geriau suprasti vykstančius procesus tarp nukentėjusiojo ir pareigūno, taip pat atskleidžia galimas to santykio pasekmes, kaip nerimo išreikštumo lygis ar pasitikėjimas teisėsauga.

Apibendrinant galima teigti, kad procedūrinio teisingumo kriterijų kaip pagarba, neutralumas, pasitikėjimas ir galimybė būti išgirstam laikymasis, gali padėti nusikaltimo aukoms sumažinti emocinę kančią ir skatinti pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis. Tačiau, kai nukentėjusieji jaučiasi ignoruojami ar kaltinimi, jų nerimas ir kitos emocijos apklausos metu gali sustiprėti, o vėliau pasireikšti padidėjusiu nerimu, emocine izoliacija ar depresyvia nuotaika.

1.5 Kokybinių tyrimų taikymas nagrinėjant nukentėjusiųjų patirtis

Autoriai tyrinėdami nukentėjusiųjų nuo smurto patirtis išskiria įvairius metodus skirtus analizuoti policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu ir psichologinius nukentėjusiųjų padarinius. Nors šioje srityje dažnai pasitelkiami kiekybiniai tyrimo metodai dėl greitai ir dideliu mastu gaunamų atradimų, tačiau ne visuomet kiekybiniai tyrimai padeda gauti pakankamai išsamios informacijos apie žmonių patirtis (Koster, 2017). Ypatingai kuomet dėmesys yra skirtas smurtinių nusikaltimų aukoms, kiekybiniai tyrimai neatskleidžia žmonių individualių, subjektyvių patirčių (Koster et al., 2020). Siekiant geriau suprasti nukentėjusiųjų asmenines patirtis su policijos pareigūnais, itin svarbūs yra kokybiniai tyrimo metodai, nes jie suteikia galimybę giliau analizuoti kiekvieno nukentėjusiojo patirtį, leidžia užduoti papildomus klausimus kurie suteiktų pokalbiui prasmės ir leistų geriau suprasti pareigūnų elgesio bei psichologinių padarinių ryšį (Koster et al., 2020). Tačiau, kokybiniai metodai reikalauja daug laiko ir išteklių (Taylor-Dunn et al., 2021) ar gali

reikalausi papildomos paramos dalyviams (Nascimento et al., 2023). Nepriklausomai nuo šių iššūkių, kokybiniai tyrimai vertingi siekiant išgirsti nukentėjusiųjų patirtis.

Vienas populiariausių šioje srityje kokybinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu (Koster et al., 2020). Pusiau struktūruoto interviu privalumai, kad tyrėjas turi sukurtą struktūrą, tačiau ji gali būti keičiama atsižvelgiant į tyrimo dalyvio poreikius (Nascimento et al., 2023). Manoma, kad būtent interviu būdu galima surinkti subjektyvios, tačiau kokybiškos ir vertingos informacijos apie nukentėjusiųjų patirtis su pareigūnais ir galimus psichologinius padarinius (Nascimento et al., 2023). Nors suvokiamas rezultatų interpretavimo subjektyvumas (dėl tyrėjo rezultatų interpretacijos), pusiau struktūruotas interviu yra vienas iš populiariausių ir efektyviausių būdų (Koster et al., 2020; Nascimento et al., 2023).

Kitas naudojamas kokybinių tyrimų metodas yra modifikuotas kognityvinis interviu (*angl. Modified Cognitive Interview, toliau naudojamas trumpinys - KI*). Siekiant apžvelgti modifikuotą KI ir jo taikymą tyrimuose, pirmiausia svarbu susipažinti su kognityviniu interviu (*angl. Cognitive Interview*). Kognityvinis interviu – metodas skirtas pagerinti prisiminimų kokybę ir atkurti daugiau tikslų prisiminimų (Fisher et al., 2017). KI turi kelias mnemonikas (technikas), kurios manoma padeda geriau atkurti įvykio detales, pvz., konteksto atkūrimas, laisvas pasakojimas ir t.t. (Heydon & Powell, 2018; Memon & Gawrylowicz, 2018). Šio metodo privalumas – galima naudoti ne visas technikas, o lanksčiai pasirinkti tinkamas atliekamam tyrimui (Heydon & Powell, 2018). Pvz., galima prašyti nukentėjusiojo atkurti apklausos detales, vizualiai įsivaizduoti pareigūnus, aplinką, prisiminti emocinį kontekstą. Tokių elementų įterpimas gali padėti nuo smurto nukentėjusiems asmenims geriau prisiminti pokalbį su pareigūnais, kaip jie jautėsi apklausų metu, kokius psichologinius padarinius patyrė po apklausos (jeigu patyrė) (Minhas, Elphick & Shaw, 2022). Pastebima, kad net 25-50% pasakojimų tikslumas padidėja naudojant šią techniką (Fisher et al., 2017). Nors metodas garsėja didesne tikimybe prisiminti tikslesnes įvykio detales, tačiau jis turi savų ribotumų. KI taikymas reikalauja didelių išteklių, pvz., jį naudojantys tyrėjai turi būti kruopščiai apmokyti, užtrunka ilgiau nei tradiciniai interviu, o ir smurtą patyrę nukentėjusieji gali būti stipriai emociškai sujaudinti arba jausti stresą, dėl ko KI efektyvumas gali mažėti (Fisher et al., 2017).

Modifikuotas KI yra patobulintas tuo, jog yra pašalintos kelios sudėtingos technikos, pvz., pasakojimas iš skirtingų perspektyvų ar pasakojimas skirtingu nuoseklumu (Shahvaroughi et al., 2021; Brunel et al., 2022). Šių mnemonikų pašalinimas grindžiamas tuo, jog šios technikos keldavo painumus liudytojams ar nukentėjusiesiems, kas nedidino tikslumo jų pasakojimuose, taip pat keldavo daugiau emocinių reakcijų, kas tik mažino KI efektyvumą (Shahvaroughi et al., 2021; Brunel et al., 2022). Modifikuotas KI sutelkia daugiau dėmesio emociniam komfortui, todėl pats interviu tampa lankstesnis

ir daugiau dėmesio skiriama žmogui (Brunel et al., 2022). Taip pat KI rečiau naudojamas dėl laiko stokos, todėl modifikuota KI versija yra trumpesnė ir gali būti lengviau pritaikoma tyrimų metu (Shahvaroughi et al., 2021). Dauguma autorių patvirtina šio metodo naudą būtent apklausoms su nukentėjusiais asmenimis, nes modifikuotas KI yra pritaikytas skatinti saugią pasakojimo atmosferą ir jaustis išklausytam (Brunel et al., 2022). Taigi, šio tyrimo metu bus naudojamas modifikuotas KI, kuris ne tik padeda užmegzti geresnę santykį su nukentėjusiuoju, bet ir pasitelkdamas atminties atkūrimą skatinančias technikas, padidina tikimybę, kad bus prisiminta daugiau tikslios ir reikšmingos informacijos, kas ypatingai tinka siekiant prisiminti turėtas ikiteisminio tyrimo apklausas.

Apibendrinant galima teigti, kad kokybiniai tyrimai, kaip pusiau struktūruotas interviu, KI ir modifikuotas KI gali suteikti gilių įžvalgų apie unikalias nuo smurto nukentėjusių asmenų patirtis. Šie metodai gali reikalauti tyrėjų apmokymo ar daugiau laiko, tačiau jie padeda suprasti asmens subjektyvią patirtį, kontekstą ir lanksčiai reaguoti į iškilusias temas.

1.6 Tyrimo tikslai ir klausimai

Tyrimo tikslai

1. Suprasti kaip smurtą patyrę nukentėjusieji suvokia policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu.
2. Suprasti kaip nuo smurto nukentėjusių asmenų apklausų patirtis siejasi su jų psichologine savijauta.

Tyrimo klausimai:

1. Kaip smurtą patyrę nukentėjusieji suvokia policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams ikiteisminio tyrimo apklausų metu?
2. Kokius pokyčius savo psichologinėje savijautoje nukentėjusieji pastebėjo apklausos metu ir po jos?

2. METODIKA

2.1 Teorinis tyrimo pagrindimas

Siekiant atskleisti subjektyvias nukentėjusiųjų nuo smurto patirtis policijos apklausose ir emocinius patyrimus, pasirinktas Braun ir Clarke (2006) teminės analizės metodas. Ši analizė ne tik yra tinkama pradedantiesiems tyrėjams, tačiau pasak autorių, analizė yra lanksti, nepririšta prie vienos teorinės paradigmos ir pritaikyta įvairiems duomenų tipams. Teminė analizė suteikia galimybę tyrėjui gilintis į duomenis, identifikuoti dažniausiai pasikartojančias temas kurios suteikia prasmę tyrimui, pasakoja žmonių istorijas ir atskleidžia įvairių žinių apie analizuojamą reiškinį (Braun & Clarke, 2023). Ši analizė taip pat pasirinkta dėl to, jog nukentėjusiųjų nuo smurto patirtys policijos apklausoje yra subjektyvios, todėl svarbu jas suprasti remiantis metodu, kuris suteikia galimybę išryškinti unikalias, bendras nukentėjusiųjų patirtis ir emocijas. Teminės analizės dėka, galima išsiaiškinti kokios pagrindinės temos atsispindi nukentėjusiųjų pasakojimuose, kaip nukentėjusieji suvokia pareigūnų elgesį, kaip tas elgesys priverčia juos jaustis. Tai leis ne tik identifikuoti ryškias temas, tačiau ir suprasti kaip jos tarpusavyje susijusios.

Autorės išskiria du analizės tipus: dedukcinę ir indukcinę teminę analizę (Braun & Clarke 2006). Dedukcinę teminę analizę remiasi iš anksto turima teorija ar esamomis hipotezėmis, tad šis metodas dažniausiai ir yra skirtas patikrinti teorines žinias ar hipotezes (Braun & Clarke, 2023). Šios analizės metu tyrėjas pradeda nuo teorinių prielaidų ir siekia paneigti arba patvirtinti turimą informaciją, o tai reiškia, jog duomenys tampa kaip įrodymai testuojant teorijas (Braun & Clarke, 2023). Dedukcinę analizę nerekomenduojama naudoti siekiant atrasti pasakojimuose naujas temas ar kategorijas, todėl tam tinkamas būdas yra indukcinė teminė analizė. Indukcinė analizė daugiausia dėmesio skiria gautiems duomenims, neturint išankstinių prielaidų ar hipotezių (Braun & Clarke, 2023). Šios analizės metu tyrėjas renka duomenis, kuria temas ir kategorijas iš gautų duomenų. Visą tai turi daug prasmės, nes galimas naujų temų atradimas, naujos idėjos ar patyrimai. Tai ypatingai naudinga siekiant suprasti subjektyvias nukentėjusiųjų patirtis, žvelgti į jas kaip į unikalias patirtis, nesiremiant išankstinėmis nuostatomis ar įsivaizdavimais. Būtent todėl šio darbo metu pasirinktas indukcinis teminės analizės būdas.

2.1 Tyrimo dalyviai

Tyrime dalyvavo šeši suaugę žmonės, 24-30 metų amžiaus (vidutiniškai jų amžius 27 metai), trys iš jų buvo vyrai, trys moterys. Visi tyrimo dalyviai dalyvavo policijos apklausoje kaip nukentėję asmenys nuo smurto (psichologinio / seksualinio / fizinio) 3 metų laikotarpyje. Tyrimo dalyviai buvo ieškomi

keliais būdais: sukurto kvietimo dalyvauti tyrime (skrajutės) (žr. priedas 1) platinimas Facebook asmeninėje paskyroje, grupėje „Psichologai“, kvietimo dalyvauti siuntimas į bendrus VU fakultetų paštus naudojant „Microsoft Outlook“. Tyrime buvo taikoma netikimybinė tikslinė atranka, nes visi šeši asmenys Facebook platformoje atsiliepė į kvietimą ir savanoriškai sutiko dalyvauti tyrime. Visi šeši tyrimo dalyviai atitiko keliamus reikalavimus: per pastaruosius tris metus dalyvavo policijos apklausoje kaip fizinį / psichologinį / seksualinį smurtą patyrę nukentėjusieji. Visi tyrimo dalyviai yra pilnamečiai, t.y. asmenys nuo 18 metų.

Iš šešių tyrimo dalyvių, viena moteris patyrė psichologinį smurtą, viena moteris seksualinį smurtą, viena moteris fizinį smurtą, o trys likę vyrai patyrė fizinį smurtą. Dauguma tyrimo dalyvių apklausoje dalyvavo prieš 2-3 metus, vienas apklausoje dalyvavo prieš daugiau nei metus, vienas prieš kelis mėnesius. Tiriamųjų demografinės charakteristikos pateiktos 1 lentelėje (žr. lentelė 1).

1 lentelė. Tiriamųjų demografinės charakteristikos

Nr.	Vardas ir amžius	Patirto smurto pobūdis	Laikas prieš kurį vyko apklausa
1.	Deimantė*, 30	Fizinis smurtas	Pora mėnesių
2.	Kasparas*, 27	Fizinis smurtas	2 metai
3.	Vytautė*, 24	Seksualinis smurtas	3 metai
4.	Tadas*, 27	Fizinis smurtas	20 mėnesių
5.	Kristina*, 25	Psichologinis smurtas	2,5 metų
6.	Matas*, 29	Fizinis smurtas	2,5 metų

**Vardai viso darbo metu yra pakeisti, siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių anonimiškumą*

2.2 Tyrimo instrumentai

Tyrime buvo naudotas modifikuotas kognityvinis interviu. Metodas pasirinktas, nes skatina tyrimo dalyvius jaustis įgalintais ir motyvuotais prisiminti tikslesnę informaciją (dėl tokių interviu elementų kaip kontakto užmezgimas, pasitikėjimo kūrimas ir apklausos kontrolės perdavimas) (Dando et al., 2011; Colomb et al., 2013). Taip pat, esant jautriai tyrimo dalyvių grupei, metodas leidžia prisitaikyti prie nukentėjusiojo emocinės būsenos, gilinti gautus atsakymus esant netikėtoms, tačiau svarbioms temoms (Shahvaroughi et al., 2021). Modifikuoto KI leidžia ne tik gilintis į nukentėjusiojo patirtį, tačiau siekia sukurti tarpasmeninį ryšį, skatinti saugią atmosferą atsiverti.

Klausimai buvo sukurti analizuojant mokslinę literatūrą ir išskiriant svarbiausias temas: procedūrinio teisingumo kriterijai kaip išklausymas, pagarba, neutralumas, pasitikėjimas, ir nukentėjusiųjų emociniai išgyvenimai apklausos metu, ir po jos. Klausimai sukurti siekiant suprasti tyrimo dalyvių patirtis policijos pareigūnų vykdytose apklausose ir jų psichologinę būseną apklausų metu ir po jų. Pagrindiniai klausimai buvo:

1. Kaip vertinate policijos pareigūnų elgesį apklausos metu? Papasakokite apie jų rodomą pagarbą.
2. Kaip jautėtės kai atsivėrėte ir papasakojote savo patirtį pareigūnams?
3. Kaip įvertintumėte savo galimybes išsakyti savo nuomonę apklausos metu?
4. Kokia jūsų nuomonė apie pareigūnų neutralumą apklausos metu?
5. Kaip apibūdintumėte apklausos atmosferą?
6. Kaip jautėtės iš karto po apklausos?
7. Ar per kelias dienas po apklausos vis dar grįždavote prie jos mintimis?
8. Ar jautėtės labiau izoliuoti ar užsidarę emociniame lygmenyje po apklausos?
9. Ar po apklausos pasikeitė Jūsų požiūris pareigūnus ar teisėsaugą apskritai?

Modifikuoto KI metu buvo užduoti ir papildomi klausimai, buvo prašoma patikslinti vietose, kuriose atsiskleidė tyrimo dalyviui svarbios temos. Nors pagrindiniai klausimai palaikė interviu struktūrą ir užtvirtino temų atsiskleidimą, papildomi klausimai kilę pokalbio metu leido sukurti ryšį su tyrimo dalyviu ir natūraliau vesti pokalbį.

Kadangi taikomas modifikuotas KI, buvo atliekamos jo technikos kaip mintinis įvykio konteksto atkūrimas ir laisvas pasakojimas. Interviu struktūrą apėmė: priminimas apie sutikimo formą ir daromą įrašą, kuriamas ryšys pokalbiu nesusijusiu su tyrimu, trumpa edukacija apie tyrimo tikslą, konfidencialumą, galimybę tyrimą nutraukti, trumpas pokalbis apie ankstesnes patirtis su policijos pareigūnais, supažindinimą su naudojamomis technikomis. Pokalbis pradedamas mintinio įvykio konteksto atkūrimo technika, tuomet laisvu pasakojimu ir klausimais apie patirtį apklausoje ir būseną po jos. Galiausiai atliekama pokalbio apžvalga, apibendrinimas ir klausimai apie būseną po interviu. Daugiau apie interviu struktūrą tyrimo eigos skiltyje.

2.3 Tyrimo eiga

Tyrimo pradžia buvo 2025 metais sausio mėn., kuomet buvo sukurtas tyrimo planas ir patvirtintas darbo vadovės, bei kokybinį tyrimą konsultuojančios dėstytojos. Šio laikotarpio metu buvo ieškomi tyrimo dalyviai, kas sukėlė nemažai sunkumų. Kvietimas į tyrimą buvo skelbiamas tiek Facebook

platformoje, tiek buvo siunčiami laiškai. Nors pakankamai žmonių atsiliepė į šį kvietimą, dalis jų apklausoje dalyvavo prieš daugiau nei 3 metus, kiti nedalyvavo apklausoje, o turėjo tik pirminį pokalbį su pareigūnu registratūroje. Keli asmenys išgirdę, kad pokalbis bus įrašomas nesutiko užpildyti sutikimo formos ir dalyvauti tyrime. Tad pasirinkta tyrimo dalyvių grupė kėlė sunkumų surinkti tinkamą tiriamųjų skaičių.

Visi pokalbiai vyko 2025 metų žiemą ir pavasarį nuotoliniu būdu „MS Teams“ platformoje, gavus tyrimo dalyvių raštišką sutikimą (žr. *priedas 2*). Sutikimo metu dalyviai sutiko su: dalyvavimu tyrime ir pokalbio įrašymu. Penki dalyviai pasirašytas formas atsiuntė pasirašę ir nufotografavę, vienas tiriamasis uždėjo elektroninį parašą. Pokalbiai atlikti nuotoliniu būdu dėl tyrimo dalyvių skirtingų gyvenimo lokacijų Lietuvoje. Trumpiausias interviu buvo 25 min, ilgiausias 1 val., vidutiniškai visų interviu trukmė 44 min. Duomenys transkribuoti klausant įrašo ir individualiai rašant į „MS Word“, iš karto po kiekvieno pokalbio su tyrimo dalyviu. Transkripcija pagal Braun ir Clarke (2006) rekomendacijas buvo atliekama tiek užfiksuojant verbalinę informaciją, tiek svarbią neverbaliką, pvz., juokimasis, atsidusimas. Transkribuojant tiriamųjų interviu, jų kalbos gramatiniai aspektai taisyti nebuvo. Visi šeši interviu buvo rašyti raštu į „MS Word“, kurį iš viso sudarė 73 psl. (12 šrifto dydis ir 1,5 tarpai tarp eilučių). Transkribuotus interviu buvo pradėta analizuoti 2025 metų žiemą ir pavasarį. Daugiau informacijos apie tai duomenų analizės skiltyje.

Modifikuoto KI pradžioje buvo priminta sutikimo forma ir tai, kad pokalbis įrašomas (taip patvirtinant, kad tyrimo dalyvis neprieštarauja su tyrimo sąlygomis). Pokalbio pradžioje buvo siekiama kurti ryšį klausimais nesusijusiais su tyrimu (pvz., „*kaip sekėsi prisijungti prie MS Teams programos?*“; „*kaip praėjo jūsų diena?*“). Po trumpo susipažinimo ir pokalbio sekė trumpa edukacija apie tyrimo tikslą, buvo primenama, kad pokalbis bus apie apklausos patirtį, o ne patirtą smurtą, konfidencialumą, interviu nutraukimą. Taip pat buvo surenkama demografinė tyrimo dalyvio informacija (pasižymima lytis ir klausiamas amžius). Tuomet sekė trumpas pokalbis apie ankstesnes patirtis su policijos pareigūnais ir klausama kokios formos buvo smurtas dėl kurio dalyvavo policijos apklausoje (pvz., „*su kokia smurto forma susidūrėte, tai buvo fizinis, seksualinis ar psichologinis smurtas?*“; „*ar iki įvykio, dėl kurio buvote apklaustas (-a), turėjote kitų asmeninių patirčių su policija?*“; „*kokios tai patirtys?*“). Po trumpo pokalbio apie ankstesnes patirtis, buvo suteikiama informacija apie interviu metu taikomą metodą – mintinį įvykio konteksto atkūrimą. Pranešama, kad tai gali leisti tiksliau prisiminti patirtį apklausoje, kad prašysiu pabandyti prisiminti kuo daugiau detalių apie turėtą apklausą. Po suteikiamos informacijos apie tyrimą, visuomet klausama tyrimo dalyvio ar viskas buvo aišku. Jeigu kyla klausimai į juos atsakoma, jeigu ne – pradedamas interviu.

Interviu apie apklausą pradedamas mintinio įvykio konteksto atkūrimo metodika (pvz., *“pabandykim prisiminti apklausą, jūs sėdite kabinete [pauzė], ką matote aplinkui [pauzė], ką girdite [pauzė], ką užuodžiate [pauzė], kas vyksta aplink jus”*). Šio etapo metu yra užduodami papildomi klausimai, priklausant nuo to, kiek tyrimo dalyvis plačiai išsiplėčia, apie ką pasakoja (pvz., *„kas dar buvo kambaryje?”*; *„O ką veikė pareigūnas tuo metu?”* ir t.t.). Tuomet seka kita modifikuoto KI technika – laisvas pasakojimas, kurio metu prašoma, jog asmuo papasakotų viską ką prisimena apie apklausą (*„dabar tiesiog papasakokite viską, ką prisimenate apie apklausą – nuo pradžios iki pabaigos”*). Po šių technikų seka interviu apie procedūrinį teisingumą, emocijas ir psichologinius padarinius (klausimai nurodyti tyrimo instrumentai skiltyje). Po interviu apie procedūrinį teisingumą ir emocinę savijautą, atliekama analitinė interviu stadija, kurios metu trumpai pakartojami pagrindiniai išsakyti aspektai, taip pat prašant, kad tyrimo dalyvis pataisytų, patikslintų ar papildytų jeigu pasakyta informacija nėra tiksli. Interviu užbaigiamas su apibendrinimu apie atliktą interviu, asmens patirtį apklausoje, primenama apie konfidencialumą, paramos skrajutę (žr. priedas 3). Pokalbis baigiamas klausiant apie jausmus po interviu, įsitikinant, kad tyrimo dalyvis nepatiria neigiamų emocijų ar sunkumų. Iš karto po pokalbio, skrajutė kurioje nurodoma pagalba kur asmuo gali kreiptis, siunčiama tyrimo dalyviui su padėkos žodžiu.

2.3.1 Tyrėjos vaidmuo ir santykis su tema bei tyrimo objektais

Nesu turėjusi asmeninio santykio su asmenimis, kurie patyrė smurtą ir kreipėsi į policijos pareigūnus. Priežastis kodėl pasirinkta būtent ši darbo tema yra dėl didelio susidomėjimo pareigūnų darbu apklausų metu žiūrint įvairius vaizdo įrašus apklausiant įtariamuosius „Youtube“ platformoje. Tokių video galima sutikti ne tik „Youtube“, tačiau dokumentikose ir pan. Tačiau, apklausų kuriose dalyvautų nusikaltimo aukos nėra, tad kilo stiprus susidomėjimas kaip atrodo tos apklausos. Nusikaltimo aukos, ypač smurto nusikaltimo aukos tampa lengviau pažeidžiamos, gali pasižymėti padidėjusiu jautrumu, baime ir kitomis būsenomis kurios dažniausiai girdimos klausant įvairius podkastus ar dokumentikas, tad apklausos pasirodė kaip svarbi vieta nukentėjusiesiems gauti palaikymo ir pagalbos.

Artimoje aplinkoje neretai girdžiu nusiskundimus Lietuvos policijos darbu, tačiau atliekant praktiką policijoje pastebėjau kiek daug yra sąmoningų, malonių ir savo darbo etiką išmanančių žmonių. Tai paskatino mano susidomėjimą pareigūnų darbu, ypač sujungiant šias dvi man įdomias temas, t.y. siekiant suprasti kaip atrodo apklausos nukentėjusiesiems, kaip gi jie suvokia pareigūnų darbą, kaip jaučiasi bendraujant su jais, kaip apklausa gali paveikti emocinę būseną ir pan. Ir nors tyrimas mažos apimties, tikiu, kad jis leis susipažinti su nukentėjusiųjų patirtimi ir praturtins teisės psichologijos žinias šioje srityje.

Išlikti nešališkai tyrimo metu padėjo studijų metu įgytos žinios apie KI taikymą, ryšio užmezgimą su žmonėmis, siekį išlikti nešališkai analizuojant jautrias patirtis. Taip pat interviu struktūra ir numatyti tyrimo klausimai padėjo likti prie tyrimo esmės, nenukrypstant į smurto įvykį.

2.4 Duomenų analizė

Teminė analizė yra lanksti, nepriklauso nuo vienos teorinės paradigmos, todėl ją galima taikyti platesniu mastu. Taip pat teminė analizė turi aiškią struktūrą ir yra tinkama pradedantiesiems tyrėjams. Šiame tyrime naudojama indukcinė teminė analizė, nes temos išryškėjo analizuojant tyrimo dalyvių pasakojimus ir analizuojant jų patirtį. Darbas atliktas remiantis Braun ir Clarke pateiktais šešiais teminės analizės žingsniais (Braun & Clarke, 2006; Braun & Clarke, 2023). Pirmiausia atlikta transkripcija perskaitoma keletą kartų, kad būtų susipažinta su tyrimo duomenimis ir įsigilinta į turinį. Tuomet pradėtas pradinių kodų generavimas, kuomet du kartus skaitant tekstą buvo sistemingai koduoti duomenys. Sukūrus kodus buvo siekiama suprasti ką kodai gali reikšti juos sujungus, kaip jie gali būti susiję platesniame kontekste (1 pav., pateikiamas vienas iš tyrėjos teminių žemėlapių). Buvo grupuojami kodai, kuriamos temos ir potemės, taip pat, kodai kurie pasirodė nereikalingi tyrimo analizei buvo sudėti į atskirą langelį „įvairūs“. Nereikalingi kodai nebuvo ištrinti, siekiant nepašalinti kažko svarbaus, kas tuo metu atrodė nereikalinga. Paskui buvo gilinamasi į temą atskirai ir siekiama suprasti ar toje temoje esantys duomenys ir kodai dera tarpusavyje. Buvo keli atvejai, kuomet kodai nederėjo, tad jie buvo perkelti į kitą temą. Taip pat buvo siekiama peržiūrėti kodų visumą, kiek bendrai jie siejasi, ar temos ir potemės atspindi duomenų visumą, ar jos prasmingos tyrinėjamai temai. Po šių žingsnių sekė bandymas suprasti ar temos yra tinkamos tyrimo kontekste, ar padeda atsakyti į išsikeltus tyrimo klausimus. Atliekant šį žingsnį buvo apžvelgiama kiekviena tema ir tai kas ją sudaro, iš to buvo siekiama suprasti ar tema pavadinta tinkamai, ką reikėtų koreguoti, kad tema perteiktų pagrindinę savo esmę. Autorių rekomendacijomis kuomet siekiama suprasti kaip dažnai tema buvo reikšminga tyrimo dalyviams, rekomenduojama varototi žodžius: „dauguma“ kuomet įvardinama didžioji dalis tyrimo dalyvių, t.y. daugiau nei pusė ir „keletas“ / „keli“ naudojama atspindint mažiau nei pusę tyrimo dalyvių. Galiausiai siekiant ataskaitą atlikti kokybiškai, reikia atrinkti geriausias temas kurios atsakytų į tyrimo klausimus, taip pat suvokiant, jog tikslas nėra tik atsakyti į tyrimo klausimus, tačiau ir išgirsti žmonių patirtis, jų istoriją (Braun & Clarke, 2023). Šis etapas buvo vykdomas tik tada, kada buvo pilnai atlikti ankstesni penki žingsniai. Buvo pasirinktos pagrindinės temos labiausiai atspindinčios tyrimą ir tyrimo dalyvių patirtis, taip pat atrenkant labiausiai tinkamas citatas tai atskleisti. Braun ir Clarke rekomenduoja, jog

šiuo etape būtų jaučiamas balansas tarp tyrimo dalyvių duomenų ir tyrėjo išvalgų, todėl šio darbo metu buvo siekiama į tai atsižvelgti.

1 paveikslėlis. Viena iš tyrėjos teminių žemėlapių

2.4.1 Tyrimo patikimumo užtikrinimas

Tyrimo kokybė ir patikimumas buvo užtikrinamas keliais būdais:

1. Kuriant modifikuoto KI planą buvo tartasi su darbo vadove doc. dr. Kristina Vanagaite ir darbo konsultante doc. dr. Greta Kaluževičiūtė.
2. Transkripcijos kruopščiai rašomos ir patikrinamos ar teisingai aprašytos.
3. Kuriami kodai kelis kartus skaitant transkripcijas, kuriamos galimos temos ir potemės.
4. Su darbo konsultante derinamos ir taisomos temos ir potemės.
5. Patvirtintos temos ir potemės siunčiamos darbo vadovei siekiant išgirsti kito specialisto nuomonę.
6. Taikoma indukcinė teminė analizė, kuri leidžia išvengti išankstinių nuostatų. Tai sukuria galimybę suprasti smurtą patyrusių asmenų patirtis.

2.5 Etiniai tyrimo aspektai

Buvo atlikta keletą veiksmų siekiant užtikrinti tyrimo etiką. Visų pirma, sukurta sutikimo forma kurioje buvo nurodoma didžioji dalis informacijos apie konfidencialumą, tyrimo temą ir tikslą, galimybę pokalbį nutraukti, apie tai, jog pokalbis bus įrašomas, vyks nuotoliniu būdu ir pan. Taip pat, visa ši informacija buvo priminta interviu metu. Prieš interviu su kiekvienu tyrimo dalyviu buvo susitarta apie pokalbio sąlygas, pvz., kad būtų patalpoje kurioje nėra žmonių, kurioje jaustųsi saugiai atsiverti ir papasakoti savo istoriją. Po interviu buvo klausiama tyrimo dalyvio apie jo savijautą, vėl primenamos konfidencialumo ir kitos tyrimo sąlygos. Pokalbiui baigiantis buvo siunčiama sukurta skrajutė su kontaktiniais įstaigų numeriais, galinčiais suteikti emocinę paramą.

Viso darbo metu buvo išlaikomas tyrimo dalyvių anonimiškumas, jų vardai buvo pakeisti, taip pat nebuvo atskleidžiama jokia informacija galinti identifikuoti asmens tapatybę. Interviu įrašai ir transkripcijos saugomi tyrėjos iki magistrinio darbo gynimo pabaigos. Tuomet jie sunaikinami.

3. REZULTATAI

Šio tyrimo tikslai buvo suprasti kaip smurtą patyrę nukentėjusieji suvokia policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu. Taip pat suprasti, kaip nuo smurto nukentėjusių asmenų apklausų patirtis siejasi su jų psichologine savijauta. Siekiant šių tikslų, buvo keliami šie klausimai: *kaip nuo smurto nukentėję asmenys suvokia policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu ir kokius pokyčius savo psichologinėje savijautoje nukentėjusieji pastebėjo apklausos metu ir po jos*. Remiantis gautais duomenimis buvo sugeneruotos 4 temos, o kiekviena tema turi potemes (2 lentelė). Kiekviena iš keturių temų ir jai priskirtų potemių bus aptariama individualiai, iliustruojant tyrimo dalyvių duomenų iškarpomis.

2 lentelė. Sugeneruotos temos ir potemės

Tema	Potemė
Policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu	Pareigūnų pagarbos rodymas
	Galimybė būti išgirstam
	Neutralumo suvokimas
	Pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas
Emocinė būseną apklausos metu	Neigiami išgyvenimai
	Pozityvūs išgyvenimai
Emocinė būseną po apklausos	Emocinė sumaištis
	Emocinė gerovė
Psichologiniai padariniai siejami su apklausos patirtimi	Pasitikėjimas teisėsauga
	Kylančios mintys ir emocijos
	Pokalbiai su artimaisiais

3.1 Policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu

Visi tyrimo dalyviai pasidalino su kokiomis patirtimis susidūrė apklausų metu, kaip jie supranta ir įvardina pareigūnų elgesį, kokie pareigūnų veiksmai ar elgesys jiems atrodė tinkamas, o kuris buvo nepriimtinas. Iš gautų duomenų buvo atrastos dominuojančios temos aptariant pareigūnų elgesį, iš kurių sukūriau keturias potemes „pareigūnų pagarbos rodymas“, „galimybė būti išgirstam“, „neutralumo suvokimas“, „pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas“.

3.1.1 Pareigūnų pagarbos rodymas

Pareigūnų pagarbos rodymas atsispindėjo daugumos tyrimo dalyvių pasakojimuose. Tačiau, nors dauguma pasidalino apie pareigūnų rodomą pagarbą, ji buvo suprantama skirtingai. Tarkime Kristinos, Deimantės ir Kasparo atveju. Kristina pareigūnės pagarbą įvardina kaip „<...> *pačioje pradžioje aš jai paminėjau savo nerimą, tai jinau pačioj pradžioj labai atreagavo į mano tą nerimą ir, kad viskas gerai su juo, ir, kad galiu jaust tą nerimą, ir kiek įmanoma tiesiog šalia kartu su tuo nerimu pasidalinti savo istorija* <...>“. Kristinai pagarba jaučiama iš ramaus pareigūnės atreagavimo į nerimą, situacijos normalizavimą ir jausmų priėmimą kaip reikšmingų. Deimantė įvardindama pareigūnų pagarbą ją suvokia visai kitaip „<...> *kad aš kažkokį minimalų pasirinkimą turiu, tai reiškias, kad man duoda pasirašyti dokumentą..., kad aš sutinku su viskuo kas buvo pasakyta [ilga pauzė], kad į mane kreipiasi jūs* <...>“. Galime pastebėti, jog pagarba yra suvokiama per tokius pareigūnų veiksmus kaip kreipimasi „jūs“ ar dokumentų pasirašymas. Kasparas sako „<...> *jinau bandė rast tą kažkokį kompromisą per finansinės žalos atlyginimą*“, taigi pareigūnės siekis surasti geriausią variantą, neignoruoiant nukentėjusiojo poreikių, Kasparui simbolizavo jos pagarbą tiek situacijai, tiek pačiam nukentėjusiajam.

Dauguma taip pat pasidalino apie nepagarbų pareigūnų elgesį, kuris pasireiškė per pareigūnų ignoravimą, skubėjimą, neatsižvelgimą į nukentėjusiojo būseną. Pvz., Kasparas sako „<...> *jis tikslas buvo, kad kuo greičiau baigtųsi ta byla, net nepradėt, tai [ilga pauzė], ką žinau*“. Tokie jo žodžiai atskleidžia, kad pareigūnė skubino proceso eigą, dėl ko buvo jaučiama nepagarba. Taip pat Kasparas mini, kad jis nebuvo priimtas kaip nukentėjęs asmuo „*tiesiog mažai akių kontakto, darbas tiesiai į kompiuterį ir toks [pauzė], nu... kaip žmogus tiesiog užkoduotas atlikti savo pareigą, tą darbą, bet... kaip pasakyti, kad priimt tave kaip nukentėjusį* <...>“. Taigi, pareigūnės elgesys kėlė nemalonią būseną, kurią pokalbio metu įvardino kaip nepagarbą.

3.1.2 Galimybė būti išgirstam

Galimybė būti išgirstam potėmė reiškia nukentėjusiųjų galimybę apklausos metu išsakyti savo poziciją ar nuomonę susijusią su įvykiu. Visi tyrimo dalyviai teigė, jog policijos pareigūnai išklausė nukentėjusįjį tuomet, kada turėjo atsakinėti į jiems užduotus klausimus apie nusikaltimą, tačiau keletas įvardino, jog jų nuomonės išklausymas ir priėmimas buvo kur kas retesnis reiškinys. Geriausiai tai atspindi Vytautės pasakojimas „*toks jausmas ir buvo, kad jis iš manęs pasiima tą sausą informaciją..., jam tik to ir tereikia, kad jisai užsidėtų tą pliusiuką, ir viso gero...*“. Tokie Vytautės žodžiai rodo, kad pareigūnas buvo daugiau suinteresuotas surinkti faktinę informaciją apie įvykį, nesigilinant į nukentėjusiojo poziciją. Gilinantis į šią Vytautės patirtį ji papildė „*<...> nuomonės manęs niekur neklausė, nei kaip aš jaučiausi, nei ką aš galvojau tuo metu, nieko. Tiesiog, sausa informacija*“. Tai patvirtina, jog apklausos metu darbas vyko orientuotas į faktų surinkimą. Vytautė pasidalina ir tuo, jog toks pareigūnų nesigilinimas į situaciją kėlė jai papildomų klausimų „*pavyzdžiui, kai aš pasakiau, kad aš dar prisimenu to žmogaus veidą [pauzė] <...> manęs nei prašė kažkokio to skečo padaryt veido, nieko [pauzė]. Tiesiog atrodo, kad aš turėjau galimybę... duoti jiems tiek daug informacijos apie tą patį žmogų <...>, bet nieko to nebuvo padaryta, tai tiesiog atrodo nu tai koks tikslas*“. Šie tyrimo dalyvės pasisakymai parodo, kad Vytautė pasidalino jai svarbia informacija, kad gali papasakoti kaip tas asmuo atrodė, tačiau pareigūnas neatreagavo į jos išsakytą informaciją, kas tik sukėlė papildomų klausimų apie patį procesą ir jos svarbą jame.

Dauguma tyrimo dalyvių teigia, jog pareigūnai buvo suinteresuoti išgirsti jų nuomonę, jų istoriją ir rodė to svarbą, pvz., Matas sako „*atrodo nuoširdžiai rūpėjo išsiaiškinti visą situaciją, išgirsti mane [pauzė], ieškoti pašalinių aplinkybių..., galbūt ar vaizdo kamerų, ar visko, tai..., taip jaučiausi svarbus šitame žingsnyje*“. Tokie Mato žodžiai rodo pareigūno suinteresuotumą nukentėjusiojo pasakojimui, siekį jam padėti ir priimti jo patirtį. Matas taip pat pasakoja „*<...> išklausė mane, išgirdo mane, nepertraukinėjo manęs..., atrodė tai pakankamai saugu, galima buvo pasipasakoti, nebuvo pašalinių garsų kažkokių didelių, patalpoje nebuvo, kabinete nebuvo svetimų žmonių, tai..., niekas nesibeldė, niekas durų nedarinėjo <...>*“.

3.1.3 Neutralumo suvokimas

Neutralumo potėmė atsiskleidžia visų tyrimo dalyvių pasakojimuose. Neutralumas analizuojamas per tokį policijos pareigūnų elgesį apklausos metu kaip nešališkumas, objektyvumas, elgesys nevedamas stereotipų ir pan. Pusę tyrimo dalyvių pasidalino, jog policijos pareigūnai apklausų metu išliko neutralūs nerodydami stiprių emocijų, pvz., Mato sako „*<...> buvo užduota tam tikri klausimai, kad papildyčiau, galbūt kažką prisiminčiau dar kartelį, tai nebuvo kažkokios ar neigiamos, ar teigiamos reakcijos*“. Taigi,

neutralumas suvokiamas per pareigūno užduodamus klausimus ir teigiamų arba neigiamų emocijų nerodymą.

Tačiau kita pusė tyrimo dalyvių pareigūnų neutralumą suvokė kaip netinkamą apklausų metu, pvz., Vytautė sako „*tiesiog reakcija buvo visiškai šalta [paузė], nesulaukiau jokių, ta prasme, ar aš jam būčiau pasakius kaip mano dviratį pavogė, ar būčiau pasakojus kaip mane išprievartavo... ta pati reakcija [paузė]. Tai, nu... kas yra man atrodo negerai*“. Taigi, neutralumas buvo vertinamas kaip pareigūnų šaltumas, kas Vytautei pasirodė netinkama. Taip pat Vytautė pasidalina ir apie pareigūnų užduotus klausimus „*<...> uždavė man kelis tokius tikslinamuosius klausimus..., kurie man nelabai patiko..., nes ten buvo klausimai, pavyzdžiui, kaip buvai apsirengusi...? Klausė kokių tonu tas vyras su tavimi šnekėjo? Kur pagriebė...?*“, taip pat pridėdavo „*manęs taip pat klausė ar aš buvau išgėrusi, nu tokie kur vėl..., bet aš pati buvau kalta, dėl to kas man įvyko [ilga paузė], nors aš nebuvo kalta šitoj vietoj, aš tiesiogėjau namo iš stotelės*“. Tokiais pareigūnų klausimais ir bendravimu, tyrimo dalyvė nebuvo patenkinta, o tokie klausimai suprantami kaip pareigūnų stereotipai.

3.1.4 Pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas

Pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas reiškia pareigūnų elgesį, pvz., sąžiningumas ar teisingumas, kuris skatino tyrimo dalyvius jais pasitikėti. Šio tyrimo metu dauguma tiriamųjų pasidalino, jog pareigūnų tokie veiksmai kaip procedūros paaiškinimas, informavimas apie tolimesnius žingsnius, leidimas susipažinti su dokumentais, palaikymas ar kuriamas saugumas skatino pasitikėti pareigūnų darbu ir suprasti jį kaip labiau sąžiningą.

Kaip pareigūnai kūrė pasitikėjimą galime pastebėti iš Tado ir Kristinos pasakojimų. Tadas sako „*<...> visokias kodekso [paузė] detales kaip civilinį ieškinį ir taip toliau, man paaiškindavo, ir klausdavo ten... daryti, nedaryti*“. Taigi pareigūnė supažindino nukentėjusįjį su kodeksu, paaiškino atvejui svarbius aspektus ir taip pat užduodavo klausimus, kad tyrimo dalyvis aiškiai suprastų ir galėtų priimti jam geriausius sprendimus, kas skatino Tadą pasitikėti pareigūne. Kristina pasidalindama apie tai kas jai skatino pasitikėjimą „*jos tokia vat reakcija ir reagavimas tikrai labai ramino, kad viskas gerai, aš nesu vienintelė pasaulyje su tokia patirtimi ir apie tai šnekėti*“. Kristinai pasitikėjimas buvo kuriamas per pareigūnės palaikymo suteikimą.

Tačiau keli tyrimo dalyviai kalbėjo, jog apklausos metu jie nesijautė suprasti, saugūs atsiverti, o aplinka neskatino pasitikėjimo pareigūnais. Tai puikiai iliustruoja Vytautės pasakojimas „*<...> galvoju gerai, man pasakė pasakok, tai pasakosiu... ir buvau tokia kaip ir užtikrinta savimi, kad dabar aš viską papasakosiu detalai [paузė], ir pamenu, kad kai pasakojau tas detales... to įvykio..., kad nu vis kažką*

prisimindavau naujo [pauzė], atrodo, kad tas pareigūnas susinervuodavo, kad aš vėl čia kažką naujo prisiminiau, dabar man reikia grįžti atgal tekstu ir dadėti kažkokių detalių...“. Taigi nukentėjęs asmuo pasakodamas istoriją stengėsi vis daugiau prisiminti ir papasakoti, o tai pareigūną paveikdavo neigiamai, kas kėlė Vytautei nepasitikėjimą ir nepasitikėjimą procesu.

3.2 Emocinė būsena apklausos metu

Šioje temoje atskleidžiamos nukentėjusiųjų emocijos kilusios apklausos metu. Emocinės patirtys išskiriamos į dvi potemes „neigiami išgyvenimai“ ir „pozityvūs išgyvenimai“, atsižvelgiant į tai, kaip jos pasireiškė apklausų kontekste, bei koks pareigūnų elgesys jas kėlė.

3.2.1 Neigiami išgyvenimai

Neigiamų išgyvenimų potemė atskleidžia tyrimo dalyvių pasakojimus apie dominuojančius nemalonius jausmus apklausos metu, kurie kilo dėl pareigūnų nepagarbaus, stereotipinio elgesio arba nukentėjusiųjų vidinių išgyvenimų. Nemalonūs jausmai yra tie, kurie priverčia nukentėjusį užsiverti, kaltinti save, jausti nerimą, norą greičiau išeiti iš apklausos. Dauguma tyrimo dalyvių pasidalino apie neigiamas emocijas apklausoje, pvz., kaltė, baimė, nerimas, pyktis, nereikalingumo jausmas. Kaltė, pyktis ir nereikalingumo jausmas kilo kuomet pareigūnų elgesys buvo suvokiamas kaip nepagarbus, stereotipinis, nekeliantis pasitikėjimo. Deimantė sako „*kalta jaučiausi, jo turbūt, kad išvis įsivėliau į situaciją ir turėjau turėti reikalų <...>*“, o paklausiant kaip pareigūnai elgėsi su Deimante „*jaučiausi puolama, jaučiausi labai nesaugiai, jaučiuosi kaltinama...*“. Taigi, dėl neutralumo ir pagarbos nebuvimo, ji pradėjo kaltinti save dėl dalyvavimo šiame procese. Keletas tyrimo dalyvių taip pat pasisakė apie jaučiamą pyktį apklausoje bendraujant su pareigūnais. Deimantė sako „*manyje tai net agresiją iškėlė... bendravimas su jais <...>*“, o paklausiant kas tą pyktį sukėlė, sako „*pyktis kai trečią kartą kartoju tą ką aš sakau ir vėl ten, pavyzdžiui, tą patį klausia <...>*“. Taigi, pyktis ir agresija kilo dėl jausmo, kad nukentėjusiojo balsas nėra girdimas, kad tai tampa mechaniniu kartojimu be įsiklausymo ar supratimo. Vytautė dalinasi „*<...> aš jaučiausi, kad iš manęs tiesiog nori išpešti informaciją ir su manim atsisveikint. Tai buvo ta tokia agresija, nepasitenkinimas [pauzė], kažkoks tas pyktis viduj <...>*“. Kadangi siekiama surinkti daug informacijos neatsižvelgiant į žmogaus gerovę, Vytautei kilo pyktis dėl pareigūnų pagarbos nerodymo. Galiausiai, dėl pareigūnų nepagarbaus elgesio, neįsiklausymo į nukentėjusiojo patirtį, dauguma tyrimo dalyvių išsakė, kad jaučiasi lyg eilinė byla. Vytautės pasakojimas ryškiausiai atspindi šią patirtį „*<...> kaip eilinė byla tiesiog jautėsi, nes į mane nebuvo žiūrima kaip į*

kažkokį žmogų kuris patyrė kažkokį skausmą...., tai buvo tiesiog, kad mano darbas yra aprašyti viską [pauzė], o jūs jau gyvenkit toliau savo gyvenimą“. Pasakojime atsiskleidžia pareigūnų nejautrumas ir susitelkimas į formalumus, o ne asmens emocinę būseną ir atvejo rimtumą, kas kelia nepasitikėjimą pareigūnų ketinimais. Toks pareigūnų nejautrumas ne tik vertė jaustis kaip eilinė byla, tačiau ir privertė suabejoti savo įvykio rimtumu „<...> *atrodo, kad net pradėjau abejoti kodėl aš čia iš viso esu, gal čia nėra taip viskas blogai kaip man atrodo, gal čia nebuvo... tokio nežinau... [ilga pauzė] gal aš čia per intensyviai sureagavau į viską... į tą įvykiu kuris man įvyko...., ir, kad tiesiog jiems čia yra eilinis atvejis, ir aš čia nieko ypatingo nepatiriau“.* Taigi, pareigūnų neutrali ar atmetina reakcija į nukentėjusįjį privertė suabejoti savo patirties svarbą.

Keletas kalbėjo apie baimės ir nerimo jausmus dėl pirmos apklausos patirties, tačiau Tado pasakojimas geriausiai tai iliustruoja. Tadas sako „*šiaip bendrai tai ta visa patirtis yra tokia įtampa ir yra nerimo ten einant, net jei žinai, kad tu nukentėjai ir nieko blogo nepadarei, vis tiek yra kažkokia įtampa“.* Tadas dalinasi apie profesionaliai atliktas apklausas, todėl paklausiant kas kėlė šias stiprias emocijas atsako „<...> *šiaip yra bendrai toks nerimas suklysti netyčia gal net, pasakyti, kad ten ne iš tos rankos arba pamiršti ten kažkokį apsistumdymą <...>“.* Taigi, stiprios emocijos gali kilti ne tik dėl pareigūnų elgesio apklausoje, tačiau dėl pačio nukentėjusiojo vidinių išgyvenimų, kylančių minčių, kaip Tado atveju, baimės suklysti duodant parodymus.

3.2.2 Pozityvūs išgyvenimai

Pozityvūs išgyvenimai reiškia nukentėjusiųjų teigiamas emocijas apklausų metu, tokias kaip nusiramėjimas ar džiaugsmas, kurie kilo dėl pareigūnų empatijos, išklauso ir palaikymo. Nors teigiamos emocijos apklausoje buvo retesnis reiškinys tarp tyrimo dalyvių, keletas užsiminė, kad apklausos metu jautėsi saugūs atsiverti, o atsivėrimas ir savo istorijos papasakojimas leido pasijausti lengviau ir nusiraminti. Kristina sako „*iš tikrųjų žymiai lengviau, atsilaisvinus, tokia kur..., atrodo tai buvo gana ilgą laiką vykęs įvykis kurį aš vis bandydavau nuignoruoti <...>, o kai atsivėriau ir pamačiau jos tą reakciją, kad nu labai tinkama yra tai, kad aš esu būtent toj apklausoj, būtent su ja, ir būtent šneku apie tai..., tai man tas nuėmė tokią kaip akmenį nuo širdies, ir atrodo labai palengvėjo išpasakoti visą tą istoriją“.* Taigi, pareigūnės pagarbos rodymas leido Kristinai pajusti palengvėjimo jausmą ir atsilaisvinti. Matas paklaustas kaip jautėsi apklausos metu, pasidalindamas apie smurto įvykį sako „<...> *džiaugiuosi jų darbu, džiaugiuosi, kad galėjo išklaudyti, džiaugiuosi, kad buvo dėmesys skirtas būtent man, tai... vertinu patirtį teigiamai...“.* Taip pat priduria „<...> *jausmas buvo tai, kad pasielgiau teisingai*

ir sulauksiu norimos pagalbos dėl kurios kreipiausi“. Taigi, pareigūnų išklausa, dėmesio skyrimas jam, suteikė džiugių jausmų atsiradimą.

3.3 Emocinė būsena po apklausos

Šioje temoje pateikiami nukentėjusiųjų pasakojimai apie emocijas išgyventas iš karto po apklausos. Išskirtos potemės „emocinė sumaištis“ ir „emocinė gerovė“, kurios atskleidžia tyrimo dalyvių emocinę būseną, kuri gali būti susijusi su pareigūnų elgesiu apklausoje.

3.3.1 Emocinė sumaištis

Keletas tyrimo dalyvių dalinosi apie dvejojamą savimi, kaltės jausmą, nerimastingumą. Nors tokie pasakojimai atsiskleidžia mažumoje, vis tiek tai parodo, kad patirtis jiems yra emociškai gyva ir sukėlė stiprias emocijas. Deimantės pasakojimas puikiai atspindi kaltės jausmą kylantį dėl pasirinkimo atsiverti apklausoje „<...> *jaučiausi kalta, kad atsivėriau, nes rezultatas buvo visiškai nepatenkinamas* <...>“. Taip pat keletas tyrimo dalyvių pasidalino apie abejojamą savo patirties rimtumu ir pradėjo sutikti su pareigūnų nuomone, kad įvykis nerimtas, nereikšmingas „<...> *galėtum pradėti abejoti net savo... realybės suvokimu, kad... nu klausyk gal tikrai nieko nebuvo..., nu žinai gal aš tikrai viską patirštinu..., žinai nu gal aš tikrai prisiprašiau*“. Nors kaltės jausmas ir savęs kvestionavimas nebuvo dažnas reiškinys nukentėjusiųjų pasakojimuose, vis tiek galime pastebėti, kad po apklausos, kuriose pareigūnai nežvelgė į situaciją rimtai, neišklausė ar rodė abejojamą situacijos rimtumui, tyrimo dalyviai pradėjo kaltinti save, abejoti savo patirtimi, jos realumu, stiprumu ar reikšmingumu.

Keletas tyrimo dalyvių taip pat pasidalino apie jaučiamą nerimą po apklausos, pvz., Kristina sako „<...> *nerimastingą būseną, labiau irgi tokį nerimą. Ir tą tokį vadinamą ruminavimą pastovų, kad ar tikrai pačius svarbiausius dalykus suakcentavau... Tai tokia nerimo gal būsena buvo labiau* <...>“. Tadas taip pat pasidalina „<...> *eilinį kartą būdavo mintys, kad tikiuosi viską gerai pasakiau, teisingai susakiau* <...>“. Taigi, nerimas Kristinai ir Tadi kilo dėl galvojimo apie pačią apklausą ir parodymų davimą, ar tikrai viską teisingai susakė, o ne dėl apklausos kokybės ar konkrečių pareigūnų veiksmų.

3.3.2 Emocinė gerovė

Dauguma tyrimo dalyvių pasidalino trumpai išreikštom mintim apie pozityvius išgyvenimus po apklausos. Kai kurie jautė palengvėjimą, dėkingumą, kiti didžiavosi savimi ir savo jėgomis kreiptis

pagalbos. Nors pasakojimuose emocijos nesiejamos su konkrečia apklausos patirtimi, emocijos buvo susijusios su laikotarpiu kuris sekė po susidūrimo su pareigūnais. Pvz., Tadas sako „*buvo tas jausmas, kad pagaliau, pagaliau baigiasi visas šitas procesas [pauzė], nes tai nežinau kažkoks gal [pauzė], nežinau, džiaugsmas gal, bet keista tai vadinti*“. Kalbėdamas, kad proceso pabaiga kelia džiaugsmą pats stebisi, kad tokia emocija gali būti. Kasparas kalbėdamas apie teigiamas emocijas sako „*buvo aišku geros emocijos, nes na finansiškai va gavai pinigų ir tiesiog toks bonusas už tai ką patyrei, kažkokį skausmą... <...>*“. Kasparas pateikia mintį, kad už patirtą skausmą gavo bonusą, kas gali kelti geras emocines reakcijas. Kristina ir Matas jaučia palengvėjimą ir didvyriškumą, pvz., Matas sako „*tarsi nuslūgo, tarsi atsirado tikėjimas, kad teisingumas nugalės*“, o Kristina pasakoja „*didvyriškas jausmas ir palengvėjimo jausmas, kad atsikračiau pagaliau to, ir pagaliau ėmiausi kažkokių veiksmų...*“. Taigi, nors tyrimo dalyvių pasidžiaugimai trumpi, jie atskleidžia palengvėjimą, pasididžiavimą, džiaugsmą kylantį po apklausos.

3.4 Psichologiniai padariniai siejami su apklausos patirtimi

Psichologiniai padariniai tokie kaip pasitikėjimas teisėsauga, sugrįžimas mintimis ir jausmais į apklausos patirtį ir noras dalintis turėta patirtimi su aplinkiniais, atsispindėjo daugumos tyrimo dalyvių pasakojimuose. Padariniai siejami su apklausos patirtimi dėl jų atsiradimo po apklausos ir tęsimosi ilgesnį laiką. Buvo išskirtos trys potėmės „pasitikėjimas teisėsauga“, „kylančios mintys ir emocijos“, „pokalbiai su artimaisiais“.

3.4.1 Pasitikėjimas teisėsauga

Pasitikėjimo teisėsauga potėmė yra apie nukentėjusiųjų požiūrį į policijos pareigūnus, kuris išliko arba pakito po turėtos apklausos. Keletas tyrimo dalyvių pasakoja, jog apklausa sukūrė pasitikėjimą teisėsauga ir po jos kur kas labiau pasitiki policijos pareigūnais, kiti nukentėjusieji pasisako, kad po apklausos jų pasitikėjimas pareigūnais sumažėjo.

Keletas nukentėjusiųjų pasidalino, jog pareigūnų malonus ir pagarbus elgesys apklausų metu paskatino juos pasitikėti pareigūnų darbu, pasitikėti teisėsaugos sistema. Tačiau, geriausiai šią patirtį atspindi Kristinos atvejis „*<...> gal tiesiog jįsai buvo labiau neutralėsnis kai vat neteko susidurti su jais, bet kai jau teko susidurti, tai supratau, kad tikrai tikiu... visa teisėsaugos sistema, ir ten dirbančiais žmonėmis..., ir toks vat irgi naujas atramos atrodo tarpas atsirado gyvenime, kad suprantu, kad tikrai yra kur kreiptis, ir, kad ten galima kreiptis, ir gauti pagalbos*“. Taigi, Kristina turėjo labiau neutralų

požiūrį į pareigūnus, nes neturėjo ankstesnių patirčių su jais, tačiau susidūrusi, ji jaučiasi lyg atrado saugų pagalbos šaltinį.

Tačiau, kiti tyrimo dalyviai pasisakė, kad prasta apklausos patirtis, t.y. pareigūnų kaltinimai, neišklausymas ir pan., sumažino pasitikėjimą teisėsauga ir išsireiškė, jog daugiau nesikreiptų į pareigūnus esant sunkumams. Pvz., Vytautė sako „<...> *bet tiesiog po tokios vienos patirties, kai tu jautiesi nužmogintas ir visiškai [ilga pauzė], nu lyg visiškai į tave nebuvo kreipiamas toks žmogiškas dėmesys..., man susiformavo tokia nuomonė, kad... jeigu aš ir patiriu tokius dalykus [ilga pauzė], mano pirmas kontaktas tikrai nebus policija [pauzė], mano pirmas kontaktas bus draugai ir šeima kuriems aš galėsiu pasiskųst..., negu kviesit policiją, dėl to, kad galimai nieko iš to nesigaus“.* Taigi, Vytautė jaučia nusivylimą policijos pareigūnų darbu ir mano, kad artimieji gali padėti daugiau nei teisėsauga.

3.4.2 Kylandčios mintys ir emocijos

Keletas tyrimo dalyvių įvardina, jog kurį laiką po apklausos kildavo įvairios mintys, kurios buvo kaip refleksijos apie turėtą patirtį. Pvz., Deimantė sako „*vieną dieną, kitą dieną, ateinančią savaitę, nu automatiškai tiesiog sugrįžta... ne, sugrįžta ne mintis, sugrįžta nemalonus jausmas ir kai pagauni dėl ko tas nemalonus jausmas, prisimeni, kad tai yra dėl to“.* Taigi, pirma pajausdavo emociją, o paskui galvojant iš kur ji kilo supranta, kad tai kyla iš buvusios patirties apklausoje. Vytautė pasakoja „*ilgą laiką nepaleidau... [ilga pauzė], daug galvojau apie tai [pauzė] ir tai truko gal kokius nu... gerus, gerus kelis mėnesius“.* Ji taip pat priduria „*pastoviai apie tai galvojau ir labai pradėjau save kvestionuoti..., kad [pauzė] gal aš čia ir per..., kažkaip per daug tikėjausi [ilga pauzė] iš pačios apklausos <...>“.* Besikartojančios mintys ne tik, kad tęsėsi kelis mėnesius, tačiau ir siejosi su abejonėmis, savęs kvestionavimu.

3.4.3 Pokalbiai su artimaisiais

Pokalbių su aplinkiniais svarba atsispindėjo daugumos tyrimų dalyvių pasakojimuose, todėl ši potėmė atskleidžia komunikavimo svarbą, nenorą atsitraukti ar izoliuotis. Vytautė pasakoja, kad nors ir nenorėjo su dauguma kalbėti apie patirtį, šeimos nariai buvo saugi vieta atsiverti ir prisiminti apklausos procesą „<...> *tai tas emocijas kaip ir užslėpdavau viduj..., ir apie jas tiesiog su šeimos nariais pasišnekėdavau“.* Vytautė taip pat sako „*pamenu, kad tuo metu labai daug ir su mama, ir su močiute bendravom apie tai, ir kaip jos mane ramino <...>“.* Šeimos nariai stengėsi raminti Vytautę ir padėti jai išbūti su esamomis emocijomis. Tadas taip pat pasidalina apie norą kalbėti „<...> *būdavo toks kur noris*

pasikalbėt ten ar su drauge, ar su kuo..., kad pagaliau aš čia pradėjau šitą ir... nu jo, kažkaip gal kaip tik dalintis, ir... [ilga pauzė] jo... norėjosi, o ne užsidaryti“. Taigi, jam buvo svarbu atsiverti ir apie tai kalbėti, o ne užsidaryti.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Atlikto tyrimo tikslai buvo pabandyti suprasti kaip smurtą patyrę nukentėjusieji suvokia pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu, bei kokia psichologinė savijauta buvo apklausos metu ir po jos. Tyrimo metu atskleista kaip nukentėjusieji supranta pareigūnų elgesį apklausos metu, kokios emocijos kilo apklausoje ir kas tas emocijas sukėlė, o taip pat buvo atskleista su kokiomis emocijomis ir psichologiniais padariniais jie susidūrė po apklausos. Tyrime gauti rezultatai atskleidžia panašumus tarp nukentėjusiųjų patirčių, tačiau svarbu suprasti, kad kiekvieno tyrimo dalyvio patirtis yra skirtinga, unikali nepriklausomai nuo gautų panašumų.

4.1 Policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu

Rezultatai parodė, jog policijos pareigūnų elgesio atitiktis keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu yra be galo svarbus apklausų aspektas asmenims patyrusiems smurtą. Nukentėjusiesiems didelę reikšmę turėjo pareigūnų rodoma pagarba, neutralumas, išklausymas bei pasitikėjimo kūrimas.

Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidė kaip pareigūnų pagarba apklausos metu jiems buvo suprantama: atjaučiantis išklausymas, atreagavimas į emocijas, pastangos padėti, pareigūnų profesionalumas, palaikymas ir situacijos nevertinimas. Kuo daugiau pareigūnai tai išpildė, tuo labiau jų elgesys buvo vertinamas kaip pagarbus. Tai siejasi su ankstesne literatūra, kurioje pagarba apibūdinama per pareigūnų saugumo suteikimą pasakoti savo istoriją, o saugumas dažnai jaučiamas kuomet pareigūnai neskubina pasakoti, rodo empatiją, stengiasi padėti ir pan. (Joleby et al., 2020). Priešingai keletas dalyvių pasidalino, kad pareigūnai nepagarbiai elgėsi apklausoje, pvz., skubino, reagavo šaltai, nepalaikė akių kontakto ar ignoravo. Kuo daugiau tokio elgesio pasireiškė apklausoje, tuo daugiau nukentėjusieji įvardino kaip pagarbos nejautimą. Gauti rezultatai siejasi su kitų tyrimų rezultatais, kuomet nukentėjusieji nepagarbą apibūdina per tokius pareigūnų veiksmus kaip ignoravimas, klausinėjimas tarsi įtariamojo, skubinimas ir pan., (Kerka, 2023). Autorė Lorenz, (2017) pasidalina, kad pagarbos nebuvimas gali būti suprastas ir dėl pareigūnų formalaus bendravimo ar procedūros eigos laikymosi, kas neretai nusikaltimo aukoms gali būti suvokiamas kaip šaltumas, nemandagumas (Lorenz, 2017). Taigi, tyrime atsiskleidė pagarbaus ir nepagarbaus pareigūnų elgesio supratimas apklausų metu.

Kitas tyrime atskleistas procedūrinio teisingumo kriterijus – galimybė būti išgirstam, veikiantis kaip nukentėjusiųjų galimybė išsakyti savo nuomonę ar poziciją ir taip pat jausti, kad ji yra priimama

pareigūnų. Rezultatai atskleidžia, kad dauguma tyrimo dalyvių jautėsi svarbūs apklausoje, nes pareigūnai siekė išgirsti ne tik faktus, tačiau ir teiravosi apie nukentėjusiojo būseną, nepertraukinėjo ir atsižvelgė į išsakytą nuomonę. Tačiau, keletas tyrimo dalyvių pasidalino, jog apklausos metu nesijautė svarbūs ar kad jų nuomonė bei būsena buvo svarbi. Toks jausmas kilo iš tokių pareigūnų veiksmų kaip nesigilinimas į nukentėjusiojo būseną ar esamus nusikaltimo įrodymus, uždarų klausimų uždavimas arba užduodami atviri klausimai kurių metu nukentėjęs asmuo yra pertraukiamas. Šiuos tyrimo rezultatus galima interpretuoti pasiremiant procedūrinio teisingumo teorijos grupės vertės modeliu, kuris teigia, jog pareigūnai turi rodyti nukentėjusiųjų svarbą apklausoje, išklausant jų pusę ir priimant ne tik patirtį, bet ir patį žmogų, nes toks pareigūnų elgesys skatina nusikaltimo aukas geriau vertinti pareigūnus (Chan et al., 2023). Taip ir šiame tyrime galima pastebėti, jog kuomet pareigūnai įtraukė žmogų į procesą, gilinasi į jo patirtį ir būseną, nukentėjusieji geriau vertino jų elgesį ir procesą, o kuomet tyrimo dalyviai jautė, kad pareigūnai siekė surinkti tik “sausą” informaciją, neklausė apie emocinę būseną, nukentėjusieji pareigūnų elgesį vertino prasčiau.

Taip pat buvo atrasta pareigūno neutralumo svarba apklausos metu, kuri gali būti suvokiama kaip išankstinės nuomonės nebuvimas, nesilaikymas stereotipinio mąstymo, emocijų reagiacija (Kerka, 2023). Tyrimo rezultatai atskleidžia keletą pastebėjimų, pirmiausia, kad nukentėjusieji skirtingai reagavo į pareigūnų neutralų elgesį. Vieni tyrimo dalyviai pasakoja, kad pareigūnų elgesys, pvz., stiprių emocijų reakcijų nerodymas, ramus išklauskymas, skatino jausti saugumą atsiverti ir pasidalinti savo patirtimi. Tačiau kitiems tyrimo dalyviams toks emocijų nerodymas buvo suvokiamas kaip šaltas, nemalonus bendravimas. Šių rezultatų skirtumai atskleidžiami ir kituose tyrimuose, pvz., Hopkins & Miller, (2023) atsižvelgia, jog kiekvieno patirtis kupina skirtingų emocijų, poreikių ar lūkesčių, todėl pareigūnų neutralumas vieniems gali būti suvokiamas kaip saugumas ir tinkamas būdas bendrauti, kiti tai gali suprasti kaip grėsmę, šaltumą ar atsainumą. Rezultatai atskleidė ir stereotipinį pareigūnų mąstymą apklausoje. Šias patirtis turėjo moterys, dalyvavusios apklausoje su vyriškos lyties pareigūnais, kurių metu stereotipai pasireiškė per klausimus apie aprangą, elgesį ar alkoholio vartojimą įvykio metu. Toks pareigūnų elgesys mažino pasitikėjimą, norą atsiverti ar jaustis priimtam apklausoje. Tai siejasi su McQueen et al., (2021) atliktu tyrimu, kurio metu atrasta, jog dauguma moterų susiduria su stereotipiniu pareigūnų elgesiu, būtent per klausimus apie aprangą, elgesį ir pan.

Galiausiai buvo atrasta, kad dauguma tyrimo dalyvių pasitikėjo policijos pareigūnais apklausos metu. Autorė Jenner, (2021) dalinasi, jog pareigūnų mandagus, išklauskantis, nesmerkiantis elgesys skatina nukentėjusiųjų pasitikėjimą pareigūnais. Tai atsispindėjo ir šiame tyrime, kuomet tyrimo dalyviai kurie vertino pareigūnų elgesį kaip pagarbų, mandagų ir teisingą, buvo linkę pasitikėti pareigūnais, būtent dėl jų geranoriškumo, procedūros paaiškinimo, palaikymo ir t.t. Tačiau, keli tyrimo dalyviai pareigūnų

elgesį įvardina kaip keliantį nepasitikėjimą, nemandagų, šaltą. Dalyviai išskyrė tokį elgesį kaip pareigūno susierzinimas apklausoje, procedūros nepaaiškinimas, įrodymų atmetimas ar prašymų ignoravimas, kas stiprina nepasitikėjimo jausmą. Spencer et al., (2018) tyrimo išvados prisideda prie gautų rezultatų, nes emocijų ir poreikių ignoravimas yra vieni svarbiausių veiksnių kurie trukdo santykio kūrimui, prisideda prie nesąžiningumo jausmo ir nepasitikėjimo pareigūnais.

4.2 Emocinė būsena apklausos metu

Gauti rezultatai atskleidė, jog nukentėjusiųjų emocijos apklausų metu nebuvo visiškai vienodos. Pas vienus buvo daugiau galima sutikti negatyvių emocijų tokių kaip pyktis, agresija, baimė, kaltė, o kiti tyrimo dalyviai įvardino laisvę, nusiramimą ar saugumą. Nors emocijos variavo, apie vienas buvo kalbėda daugiau, o apie kitas mažiau.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog dažniausios neigiamos emocijos buvo kaltė, baimė, nerimas, pyktis, nereikalingumo jausmas. Clark, (2021), Lay et al., (2023) teigia, kad kaltė gali kilti dėl pareigūnų kaltinimų, nukentėjusiojo „įprasto“ aukos įvaizdžio neatitikimo arba skubinio. Nusikaltimo aukos gali jausti kaltę už savo veiksmus, o taip pat jausti lyg jų patirtis nėra svarbi (Lay et al., 2023). Tai siejasi su šio tyrimo gautais rezultatais, kuomet keletui dalyvių ši emocija kilo būtent iš tokio pareigūnų elgesio kaip kaltinimų, netinkamų klausimų uždavimų, o taip pat iš skubinio atlikti procesą. Tokie pareigūnų veiksmai sukėlė kaltės jausmą dėl įsitraukimo į procesą ir pagalbos kreipimosi. Rezultatai atskleidė baimės ir nerimo jausmus kylančius dėl pirmos apklausos patirties ir noro nesuklysti. Dauguma nerimą įvardino kaip pirmos apklausos pasekmę, kadangi tai buvo nauja patirtis, nukentėjusieji susidūrė su nežinomybe ar įtampa. Įvardinamas nerimas dėl nežinojimo kaip pareigūnai reaguos ar kas nutiktų nusikaltimo aukai suklydus. Gauti rezultatai siejasi su ankstesniais tyrimais, kurie įvardina, jog nerimas ar baimė yra natūrali asmens būsena apklausoje, ypatingai kuomet tai yra pirmoji nukentėjusiojo patirtis (Rothwell et al., 2022). Rezultatai atskleidė ir pykčio emociją apklausų metu. Nors ši emocija buvo reta nukentėjusiųjų pasakojimuose, tai yra stipri reakcija, atskleidžianti netinkamus veiksmus arba bendrai priešišką apklausą. Autoriai Worsley et al., (2017) teigia, jog pyktis neretai kyla kaip antrinė emocija, kuomet nerimas ar išgąstis nėra išgirsti apklausos metu. Nors šio tyrimo metu nebuvo siejamas pyktis su neatreagavimu į išgąstį ar nerimą, tačiau rezultatai iš dalies siejasi, nes tyrimo dalyviai kalbėdami apie emocijas parodė, kad jos kito nuo noro gauti pagalbą, nerimo būseną šalia to ir galiausiai pyktį dėl pagalbos negavimo. Galiausiai buvo gauta, kad dauguma pareigūnų dirba pagal protokolą, visiškai nekreipdami dėmesio į žmogų ir jo patirtį. Pareigūnų nesigilinimas į nukentėjusiojo būseną, nužmoginimas pasireiškiantis per skubėjimą, ignoravimą ir įvykio sumenkinimą, nukentėjusiesiems

buvo suprantamas kaip jų patirties nuvertinimas. Iš viso to kildavo jausmas, lyg jų patirtis ir jie patys nėra svarbūs šiame procese. Tai siejasi ir su kitų autorių darbus, pvz., Hohl, Johnson & Molisso, (2022) pabrėžia, jog neretai nukentėjusieji gali pareigūnus matyti kaip autoritetus, todėl reakcija į pareigūnų elgesį gali būti jautresnė, kelianti nuvertinimo jausmą.

Rezultatai taip pat atskleidė, jog apklausos metu keletas nukentėjusiųjų jautė pozityvias emocijas, tokias kaip palengvėjimas ar džiaugsmas. Autoriai Joleby et al., (2020) ir Cross et al., (2016) teigia, jog teigiamos emocijos yra retas reiškinys apklausų metu, tačiau tinkamas pareigūnų darbas apklausoje (pvz., empatiškumas, supažindinimas su procedūra ir pan.) gali nukentėjusiesiems sumažinti jaučiamą nerimą ir paskatinti teigiamų emocijų atsiradimą. Šio tyrimo rezultatai atskleidė šį retai sutinkamą reiškinį moksliniuose darbuose ir atskleidė, jog palengvėjimo jausmas apklausos metu kilo dėl pareigūnų empatiško atreagavimo į patirtį, tos patirties priėmimą ir išklausymą, o džiaugsmas kilo dėl pareigūnų pilno dėmesio sutelkimo į bylą ir žmogaus išklausymą. Taigi, nors teigiamos emocijos apklausų metu nėra dažnas reiškinys, šio tyrimo metu teko tai atrasti ir pastebėti koks pareigūnų elgesys gali šias emocijas sukelti.

4.3 Emocinė būseną po apklausos

Nors dauguma tyrimo dalyvių savo emocijų po apklausos nesiejo tiesiogiai su pareigūnų veiksmu apklausoje, atsižvelgiant į tyrimo kontekstą galima svarstyti, kad tam tikros emocinės būsenos galėjo būti susijusios su pareigūnų elgesiu. Rezultatai atskleidžia, jog tyrimo dalyviai, kurie įvardino apklausos patirtį kaip keliančią nerimą, kaltę ar pyktį dėl pareigūnų nepagarbaus elgesio ar emocinio atsiribojimo, taip pat pasidalina apie šių emocijų išlikimą po apklausos. Pvz., kaltės jausmas po apklausos kilo dėl kreipimosi į policijos pareigūnus, savęs kaltinimą, jog nereikėjo tikėtis iš pareigūnų pagalbos ir kaltės jausmą, kad atsivėrė. Tai siejasi su ankstesniais autorių darbais, pvz., Koster et al., (2020) teigia, jog kuomet nusikaltimo aukos jaučiasi neišgirstos ir nepriimtos, po apklausos gali kilti kaltės jausmas susijęs su savęs kaltinimu, gailėsčiu, kad kreipėsi į pareigūnus ir pan. Taip pat, rezultatai atskleidžia ir nerimą kilusį po apklausos. Įdomu, jog nerimą įvardina nukentėjusieji, kurie apklausoje jautėsi išgirsti, gerbiami ir saugūs. Pastebėta, jog nerimas kilo ne dėl pareigūnų elgesio apklausoje, tačiau dėl jų parodymų tikslumo, t.y. ar teisingai suteikė informaciją, ar nepamiršto paminėti svarbių detalių ir pan. Autoriai kaip Risan et al., (2020) kalba, jog nerimas dažniau pasireiškia kaip tęstinis jausmas užsilikęs iš apklausos arba dėl prasto pareigūnų darbo, o tokie atradimai kaip nerimas dėl parodymų davimo yra gan retas reiškinys. Taigi, nors rezultatai apie kaltės jausmą po apklausos siejasi su ankstesne literatūra, nerimo jausmas po apklausos yra šio tyrimo įdomus atradimas.

Emocinė gerovė po apklausos šio tyrimo metu atsispindėjo daugumos dalyvių pasakojimuose. Chan et al., (2023) kalbėdami apie teigiamas nukentėjusiųjų emocijas po apklausos pamini, jog tokios emocijos yra neretai įvardinamos tais atvejais, kuomet pareigūnų darbas nukentėjusiajam atrodė sąžiningas ir teisingas. Tačiau, kur kas rečiau galima sutikti teigiamas, džiugias emocijas, kurios būtų po apklausos, kurioje nukentėjęs asmuo jautėsi nepriimtas ir neišklausytas. Autoriai mano, jog dėl emociškai stiprios nusikaltimo ir apklausos patirties, nukentėjusieji gali daugiau užsidaryti savyje ir jaučiamose neigiamose emocijose, todėl retai jaučiamas ir įvardinamas džiaugsmas (Drieskens et al., 2022). Šio tyrimo rezultatai iš dalies siejasi su ankstesne literatūra, nes asmenys kurie apklausoje jautė pagarbą, neutralumą, pasitikėjimą ir turėjo galimybę išsakyti savo nuomonę, įvardino džiugesį ir palengvėjimą po jų. Tačiau, džiaugios emocijos buvo įvardinamos ir tuo atveju, kuomet buvo jaučiamas nepagarbus pareigūnų elgesys. Rezultatai rodo, jog džiaugsmas buvo įvardinamas daugumos nukentėjusiųjų pasakojimuose, kurį taip pat sekė didvyriškumo jausmas ar palengvėjimas. Autoriai Widanaralalage et al., (2022) pastebi, jog nepriklausomai nuo apklausos proceso ar pareigūnų elgesio, asmuo gali jausti palengvėjimą, nes jaučia, kad daro viską ką gali padėti sau. Taigi, nors tokie pastebėjimai nėra plačiai diskutuojami, jie gali būti vertinti šio tyrimo metu svarstant, kas galėjo lemti teigiamas nukentėjusiųjų emocijas po neigiamai vertinamos apklausos.

4.4 Psichologiniai padariniai siejami su apklausos patirtimi

Tyrime atsiskleidė psichologiniai nukentėjusiųjų padariniai kurie gali būti siejami su apklausos patirtimi. Buvo sugeneruotos trys potėmės „pasitikėjimas teisėsauga“, „kylančios mintys ir emocijos“ ir „pokalbiai su artimaisiais“, kurios leidžia geriau suprasti tyrimo dalyvių psichologinę savijautą ilgesniame laiko tarpe po apklausos.

Pasitikėjimas teisėsauga yra vienas iš dažniausiai tyrinėjamų padarinių, nes bet koks santykis su pareigūnais ar kitais teisėsaugos specialistais sukuria žmogui unikalią patirtį ir požiūrį į jų darbo kokybę. Kerka, (2023) teigia, jog policijos pareigūnai nukentėjusiajam gali būti pirmas šaltinis kur kreipiasi pagalbos, o kadangi neretai nusikaltimo aukų būseną būna sujautrėjus ir kupina išgyvenimų, pirmasis susitikimas gali vaidinti labai svarbų vaidmenį vėlesniam požiūriui į pareigūnus ar bendrai teisėsaugą. Autoriai Stanek et al., (2023) pastebi, jog asmenys kurie susidūrė su pagarbiais ir maloniais pareigūnais, kur kas geriau vertina teisėsaugos sistemą ir daugiau pasitiki pareigūnais kaip pagalbos šaltiniu. Priešingai, asmenys susidūrę su netinkama apklausos patirtimi, bus linkę mažiau pasitikėti pareigūnais, ateityje gali nenorėti kreiptis į juos pagalbos (Xie & Baumer, 2019). Taip ir šio tyrimo metu buvo atskleista, kad tyrimo dalyviai, kurie įvardino pareigūnų elgesį kaip neutralų, pagarbų ir pan., labiau

pasitiki policijos pareigūnais ir jų siekiu padėti, o tyrimo dalyviai kurie apklausų metu jautėsi neišgirsti, jautė atstūmimą, kaltinimus ir t.t., įvardina mažesnį pasitikėjimą pareigūnais ir nenorą kreiptis ateityje pagalbos. Tačiau svarbu suprasti, jog ne tik apklausos kokybė gali daryti įtaką pasitikėjimo kūrimui. Autoriai Xie & Baumer, (2019) teigia, jog tai gali priklausyti ir dėl išankstinių nukentėjusiojo nuostatų ar susidūrimų su pareigūnais, lyties, amžiaus ar netgi socialinių tinklų. Nors tyrimo metu atskirai šie veiksniai nebuvo tiriami, tai lieka kaip vienas iš svarstytinų variantų, kas gali prisidėti prie pasitikėjimo kūrimo.

Taip pat, buvo atrastos kylančios mintys ir jausmai apie apklausos procesą praėjus kuriam laikui po apklausos. Neretai mokslinėje literatūroje galima sutikti tokius psichologinius padarinius kaip depresija ar nerimas, kurie yra kaip pasekmė užsitęsusių minčių ir jausmų apie patirtį (Rothwell et al., 2022). Autoriai Hopkins & Miller, (2023) teigia, jog grįžimas mintimis į apklausą gali kelti beviltiškumo jausmus, asmuo gali pradėti save kaltinti ar jaustis užstrigęs apklausos procese. Tačiau, Murphy-Oikonen et al., (2022) sako, jog reikėtų atsargiai vertinti depresijos, nerimo ar kitų psichologinių sunkumų atsiradimą ir sieti juos su apklausos patirtimi. Asmens būsenos pakitimą tampa sunku įvertinti ar suprasti, nes tai tampa be galo subjektyvus vertinimas (Rudolfsson, 2024). Galima įsivaizduoti, jog nukentėjęs asmuo gali pasakyti ką jautė per ir po apklausos, tačiau tampa svarbu, kad tuos jausmus gali sukelti daugybė skirtingų veiksnių, nebūtinai pareigūnų elgesys. Pvz., patyrus nusikalstamą veiką asmuo gali jaustis sutrikęs, patirti potrauminį stresą ar pan., o tai gali daryti įtaką jo elgesiui apklausos metu ar apskritai pareigūnų elgesio vertinimui (Rueness et al., 2020). Taip ir šio tyrimo metu buvo atrasta, kad keletas nukentėjusiųjų įvardina, kad prisimena apklausos patirtį, o kartais pirmiausia kyla nemalonius jausmas, o tuomet suvokimas, kad tai yra apie apklausos patirtį. Taigi, nors tyrimo dalyviai užsimena apie grįžimą mintimis į apklausą ir kartais jaučiamus nemalonus jausmus, jie neįvardina beviltiškumo ar užstrigimo apklausoje, priešingai gauti rezultatai atskleidžia apie norą greičiau ją pamiršti ir gyventi toliau. Nors rezultatai turi būti atsargiai vertinami, galima manyti, kad grįžimas mintimis ir jausmais į apklausos patirtį nukentėjusiesiems nekelia stiprių, neigiamų, ilgai trunkančių psichologinių sunkumų.

Galiausiai buvo atrastas nukentėjusiųjų noras kuo daugiau dalintis turėta patirtimi su artimaisiais ar aplinkiniais žmonėmis. Šie tyrimo rezultatai tampa svarbūs ir įdomūs tuo, jog neretai mokslinėje literatūroje yra tyrinėjamas noras užsidaryti, atsiriboti ir išgyventi patirtį vienam. Kaip Drieskens et al., (2022) teigia, emocinė izoliacija yra dažnesnis reiškinys tarp aukų, ypač tais atvejais, kuomet nukentėjusieji susiduria su nemaloniu, priešišku, šaltu pareigūnų darbu. Mulvihill et al., (2019) teigia, jog būtent baimė sulaukti aplinkinių smerkimo, gėda pripažinti nusikaltimą ir pan., dažnai užkerta kelią nukentėjusiems atsiverti ir garsiai kalbėti ne tik apie nusikaltimą, tačiau ir apie apklausą kurioje dalyvavo. Tačiau, šio tyrimo rezultatai atskleidžia visai kitą pusę, t.y. dauguma tyrimo dalyvių išskyrė

norą pasidalinti su artimaisiais ir papasakoti apklausos patirtį. Nors Mulvihill et al., (2019) sako, jog tai retesnis reiškiny, tačiau pasidalina įžvalgomis, kas gali lemti norą dalintis. Visų pirma, gali priklausyti nuo asmens saugumo jausmo (Mulvihill et al., 2019). Nenuostabu, kad atsiverti ir kalbėti apie tokią patirtį gali būti sunku ir jautru, todėl saugumo jausmas turi būti tarp žmonių, kad galėtų pasitikėti ir atsiverti. Taip pat, noras dalintis gali kilti jeigu apklausų metu nukentėjusieji jautėsi išklausti ir priimti pareigūnų (Mulvihill et al., 2019). Nors šio tyrimo metu nebuvo ieškomos šios priežastys, galima pastebėti, kad nukentėjusieji kurie apklausų metu jautėsi išklausti ir svarbūs, pasidalino su aplinka savo patirtimi. Tačiau, nukentėjusieji kurie apklausą ir pareigūnų elgesį vertina kaip šaltą, atmetiną vis tiek kalbėjosi su šeimos nariais ar aplinkiniais, kas gali kilti dėl saugumo jausmo. Deja, galima tik pasvarstyti kas galėjo lemti tokius rezultatus, tačiau šis tyrimas neieškojo šių sąsajų.

4.5 Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos tolesniems tyrimams

Tyrimo rezultatai pagrįsti nukentėjusiųjų patirčių apžvalga, taikant indukcinę teminę analizę ir užtikrinant tyrimo patikimumą per duomenų trianguliaciją, tyrėjo savistabą bei dažną tikrinimąsi su pradiniais duomenimis. Tačiau, tyrimas turi savų ribotumų, nepaisant siekio užtikrinti analizės kokybę.

Visų pirma, šio tyrimo metu dalyvavo tik šeši tyrimo dalyviai. Nors kokybinių tyrimų metu toks tiriamųjų skaičius patenka į rekomenduojamą skaičių, tačiau jis taip pat atspindi mažos dalies nukentėjusiųjų patirtis. Didesnė tiriamųjų imtis leistų išgirsti daugiau patirčių, iš kurių galima būtų gauti daugiau informacijos tyrinėjamoje srityje. Dėl sunkiai pasiekiamos tyrimo imties, tolimesniems tyrimams rekomenduojama ieškoti tyrimo dalyvių bendradarbiaujant su institucijomis, pvz., įvairūs pagalbos centrai.

Tyrimo metu buvo pastebėta, jog nukentėjusiųjų patirtis ir pareigūnų elgesio vertinimas gali sietis su nusikaltimo aukų ankstesnėmis patirtimis bendraujant su policijos pareigūnais. Nors tyrimo metu nebuvo nagrinėjamos ankstesnės jų patirtys, šio veiksnio įtraukimas į analizę gali praturtinti darbo gylį ir leisti geriau suprasti tyrimo dalyvių reakcijas apklausų metu.

Tyrimo metu nebuvo gilinamasi į tai, ar pareigūnai turėjo galimybę laikytis procedūrinio teisingumo kriterijų. Kuomet nukentėjusieji vertina pareigūnų elgesį kaip nepagarbų ar nemalonų, lieka neaišku koks buvo nusikaltimo aukų elgesys apklausos metu, kaip jie reagavo į pareigūnus, kaip jie elgėsi apklausų metu, tad šio tyrimo metu buvo išgirsta tik viena pusė. Tolimesniems tyrimams rekomenduojama įtraukti pareigūnų perspektyvą laikantis procedūrinio teisingumo, nes ši informacija leistų geriau suprasti tiek nukentėjusiojo perspektyvą ir patirtį, bei geriau suprasti pareigūnų pasirinktą elgesį apklausoje.

Atliktas tyrimas buvo vykdomas nuotoliniu būdu, kas gali daryti įtaką tyrimo dalyvio atsivėrimui ir modifikuoto KI taikymo kokybei. Rekomenduojama tolimesnius tyrimus atlikti susitinkant gyvai su nukentėjusiuoju, nes tai padėtų artimiau sukurti ryšį ir užtikrinti kokybiškai atliktą modifikuotą KI.

4.6 Praktinės rekomendacijos

Remiantis tyrimo rezultatais, galima suformuluoti keletą praktinių rekomendacijų policijos pareigūnams, atliekantiems apklausas su nuo smurto nukentėjusiais asmenimis. Pirma, dauguma apklausas vertino teigiamai kada jautėsi išklausyti, gerbiami, todėl svarbu, kad pareigūnai neskubėtų, atsižvelgtų į emocinį foną. Tai mažina jaučiamą nerimą ir stiprina pasitikėjimą. Antra, ignoravimas, pertraukinėjimas ar skubėjimas kėlė pyktį ir kaltę, todėl svarbu sukurti saugią atmosferą, išklausyti ir kiek įmanoma atliepti nusikaltimo aukos poreikius. Trečia, nerimas ir baimė jaučiami prieš apklausą ir joje, kyla dėl nežinomybės ko tikėtis, todėl svarbu paaiškinti proceso eigą, nes tai gali padėti sumažinti įtampą. Taip pat, svarbu atsižvelgti į nukentėjusiojo emocijas ir priimti jų emocinę patirtį, tai skatina daugiau atsiverti, geriau vertinti pareigūnų darbą ir stiprina procedūrinio teisingumo jausmą. Galiausiai, užduodant tikslinamuosius klausimus apie alkoholio vartojimą ar nusikaltimą vykdžiusio asmens elgesį, svarbu pranešti apie šių klausimų tikslą, kad nukentėjusieji suprastų, kad tai nėra kaltinimai ar netikėjimas – tai yra siekis suprasti įvykį.

IŠVADOS

1. Nukentėjusiųjų patirtys rodo, kad pagarba, neutralumas, galimybė išsakyti nuomonę ir pasitikėjimas apklausų metu buvo išgyventi nevienodai: vieni akcentavo pareigūnų empatiją ir palaikymą, kiti – pertraukinėjimą, kaltinimus ir ignoravimą.
2. Nukentėjusieji patyrė įvairias emocijas apklausos metu – nuo nerimo, pykčio ir kaltės iki džiaugsmo bei palengvėjimo, priklausomai nuo patirties pobūdžio ir pareigūnų elgesio.
3. Po apklausos nukentėjusieji išgyveno skirtingas emocijas: kaltės ir nerimo jausmai siejosi su vidiniais išgyvenimais ar apklausos patirtimi, o palengvėjimas ir džiaugsmas – su pasitikėjimu teisėsauga ir ryžtu kreiptis pagalbos.
4. Apklausų patirtis nukentėjusiųjų pasakojimuose siejosi su keletu psichologinių padarinių: pasitikėjimo teisėsauga lygio pokyčiais, noru dalintis patirtimi, bei kylančiomis mintimis ir jausmais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Barbin, A., Crivatu, I., Davies, K., Horvath, M. A., & Spence, R. (2025). Understanding domestic violence and abuse: victim, suspect and crime predictors of police outcomes. *Journal of Family Violence*, 1-18.
- Bates, L., Allen, S., & Watson, B. (2016). The influence of the elements of procedural justice and speed camera enforcement on young novice driver self-reported speeding. *Accident Analysis & Prevention*, 92, 34-42.
- Bibik, O. N. (2020). Punishment and symbolic social exchange: The unnecessary victims of.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2023). Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and be (com) ing a knowing researcher. *International journal of transgender health*, 24(1), 1-6.
- Brunel, M., Launay, C., Hermant, M., & Py, J. (2022). Perception of acceptability and usability of a modified cognitive interview in the evaluation of police training in France. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 37(1), 38-48.
- Cazalis, F., Reyes, E., Leduc, S., & Gourion, D. (2022). Evidence that nine autistic women out of ten have been victims of sexual violence. *Frontiers in behavioral neuroscience*, 16, 852203.
- Chan, A., Bradford, B., & Stott, C. (2023). A systematic review and meta-analysis of procedural justice and legitimacy in policing: the effect of social identity and social contexts. *Journal of Experimental Criminology*, 1-58.
- Clark, B., Ariel, B., & Harinam, V. (2023). “How should the police let victims down?” The impact of reassurance call-backs by local police officers to victims of vehicle and cycle crimes: A block randomized controlled trial. *Police Quarterly*, 26(3), 355-378.
- Clark, V. E. (2021). Victim-blaming discourse underpinning police responses to domestic violence: A critical social work perspective. *Social Work & Policy Studies: Social Justice, Practice and Theory*, 4(1).
- Colomb, C., Ginet, M., Wright, D., Demarchi, S., & Sadler, C. (2013). Back to the real: Efficacy and perception of a modified cognitive interview in the field. *Applied Cognitive Psychology*, 27(5), 574-583.
- Cook, E. A., & McManus, S. (2024). Indirect victims of violence: Mental health and the close relatives of serious assault victims in England. *Social Science & Medicine*, 359, 117278.
- Cook, K. S., & Emerson, R. M. (1987). Social exchange theory. *Newbury Park*.

- Crivatu, I. M., Horvath, M. A., & Massey, K. (2023). The impacts of working with victims of sexual violence: a rapid evidence assessment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(1), 56-71.
- Cross, C., Richards, K., & Smith, R. G. (2016). The reporting experiences and support needs of victims of online fraud. *Trends and issues in crime and criminal justice*, (518), 1-14.
- Dando, C. J., Wilcock, R., Behnkle, C., & Milne, R. (2011). Modifying the cognitive interview: Countenancing forensic application by enhancing practicability. *Psychology, Crime & Law*, 17(6), 491-511.
- DeVylder, J., Fedina, L., & Link, B. (2020). Impact of police violence on mental health: A theoretical framework. *American journal of public health*, 110(11), 1704-1710.
- Dim, E. E., & Lysova, A. (2022). Male victims' experiences with and perceptions of the criminal justice response to intimate partner abuse. *Journal of interpersonal violence*, 37(15-16), NP13067-NP13091.
- Donner, C., Maskaly, J., Fridell, L., & Jennings, W. G. (2015). Policing and procedural justice: A state-of-the-art review. *Policing: an international journal of police strategies & management*, 38(1), 153-172.
- Drieskens, S., Braeckman, E., Ridder, K. D., Gisle, L., Charafeddine, R., Hermans, L., & Demarest, S. (2022). Domestic violence during the COVID-19 confinement: do victims feel more socially isolated?. *Archives of public health*, 80(1), 39.
- Epstein, D., & Goodman, L. A. (2018). Discounting women: Doubting domestic violence survivors' credibility and dismissing their experiences. *U. Pa. L. Rev.*, 167, 399.
- Fayaz, M. (2023). Human Rights Law and Police Interrogation: A Doctrinal Analysis of Anti-Terrorism Legislation of UK and Pakistan. *Journal of Law & Social Studies*, 5(3), 468-479.
- Fisher, R. P., Ross, S. J., & Cahill, B. S. (2017). Interviewing witnesses and victims. In *Forensic psychology in context* (pp. 56-74). Willan.
- Flynn, K., Mathias, B., & Wiebe, D. J. (2021). Investigating the (in) visible: Piloting an integrated methodology to explore multiple forms of violence. *Journal of community psychology*, 49(4), 947-961.
- Haas, N. E., Van Craen, M., Skogan, W. G., & Fleitas, D. M. (2015). Explaining officer compliance: The importance of procedural justice and trust inside a police organization. *Criminology & criminal justice*, 15(4), 442-463.
- Hagan, J., & Hans, V. P. (2017). Procedural justice theory and public policy: An exchange. *Annual Review of Law and Social Science*, 13(1), 1-3.

- Heron, R. L., Eisma, M., & Browne, K. (2022). Why do female domestic violence victims remain in or leave abusive relationships? A qualitative study. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 31(5), 677-694.
- Heydon, G., & Powell, A. (2018). Written-response interview protocols: An innovative approach to confidential reporting and victim interviewing in sexual assault investigations. *Policing and Society*, 28(6), 631-646.
- Hine, B., Bates, E. A., & Wallace, S. (2022). "I have guys call me and say 'I can't be the victim of domestic abuse'": Exploring the experiences of telephone support providers for male victims of domestic violence and abuse. *Journal of interpersonal violence*, 37(7-8), NP5594-NP5625.
- Hohl, K., Johnson, K., & Molisso, S. (2022). A procedural justice theory approach to police engagement with victim-survivors of rape and sexual assault: Initial findings of the 'Project Bluestone' pilot study. *International Criminology*, 2(3), 253-261.
- Holder, R. L., & Dearing, A. (2024). Human Dignity, Rights and Victim Participation in Criminal Justice. *International Criminology*, 4(1), 108-119.
- Holder, R. L., & Englezos, E. (2024). Victim participation in criminal justice: A quantitative systematic and critical literature review. *International Review of Victimology*, 30(1), 25-49.
- Hopkins, A., & Miller, P. K. (2023). 'This statement is true to the best of my knowledge and belief': a provisional assessment of the utility of police victim statements in the qualitative understanding of domestic violence and abuse. *Journal of Gender-Based Violence*, 7(1), 146-162.
- Imran, M. F. (2024). Criminological Examination of Physical and Psychological Violence Committed Against Children in the School Environment. *Riwayat: Educational Journal of History and Humanities*, 7(1), 41-47.
- Jakobsen, K. K. (2021). Empathy in investigative interviews of victims: How to understand it, how to measure it, and how to do it?. *Police Practice and Research*, 22(2), 1155-1170.
- Jenner, A. (2021). *What Police Do? What Victims Need?: A qualitative analysis of the police response to domestic violence (in Essex)* (Doctoral dissertation, University of Essex).
- Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., & Jonsson, L. S. (2020). "All of me is completely different": Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in psychology*, 11, 606218.
- Kerka, E. (2023). Victims of criminal offenses: Their needs, rights and respect in practice. *Balkan Journal of Interdisciplinary Research*, 9(2), 23-33.
- Koster, N. S. N. (2017). Victims' perceptions of the police response as a predictor of victim cooperation in the Netherlands: A prospective analysis. *Psychology, crime & law*, 23(3), 201-220.

- Koster, N. S. N., Van der Leun, J. P., & Kunst, M. J. (2020). Crime victims' evaluations of procedural justice and police performance in relation to cooperation: A qualitative study in the Netherlands. *Policing and Society*, 30(3), 225-240.
- Lay, W., Ariel, B., & Harinam, V. (2023). Recalibrating the police to focus on victims using police records. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 17, paac053.
- Leemis, R. W., Friar, N., Khatiwada, S., Chen, M. S., Kresnow, M. J., Smith, S. G., ... & Basile, K. C. (2022). The national intimate partner and sexual violence survey: 2016/2017 report on intimate partner violence.
- Lietuvos policija (2024). <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/smurtas-artimoje-aplinkoje/smurto-artimoje-aplinkoje-statistika/>
- Lind, E. A., Tyler, T. R., Lind, E. A., & Tyler, T. R. (1988). Procedural Justice in the Political Arena. *The Social Psychology of Procedural Justice*, 147-172.
- Lorenz, K. P. (2017). *Reporting sexual assault to the police: Victim experiences and the potential for procedural justice* (Doctoral dissertation, University of Illinois at Chicago).
- Lorenz, K., Kirkner, A., & Ullman, S. E. (2019). A qualitative study of sexual assault survivors' post-assault legal system experiences. *Journal of Trauma & Dissociation*, 20(3), 263-287.
- MacCoun, R. J. (2005). Voice, control, and belonging: The double-edged sword of procedural fairness. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 1(1), 171-201.
- Martin, R., & Bradford, B. (2021). The anatomy of police legitimacy: Dialogue, power and procedural justice. *Theoretical criminology*, 25(4), 559-577.
- McQueen, K., Murphy-Oikonen, J., Miller, A., & Chambers, L. (2021). Sexual assault: women's voices on the health impacts of not being believed by police. *BMC women's health*, 21(1), 217.
- Memon, A., & Gawrylowicz, J. (2018). The cognitive interview. *The handbook of communication skills*, 511-530.
- Minhas, R., Elphick, C., & Shaw, J. (2022). Protecting victim and witness statement: examining the effectiveness of a chatbot that uses artificial intelligence and a cognitive interview. *AI & SOCIETY*, 1-17.
- Molm, L. D., Takahashi, N., & Peterson, G. (2003). In the eye of the beholder: Procedural justice in social exchange. *American Sociological Review*, 68(1), 128-152.
- Mulvihill, N., Gangoli, G., Gill, A. K., & Hester, M. (2019). The experience of interactional justice for victims of 'honour'-based violence and abuse reporting to the police in England and Wales. *Policing and Society*, 29(6), 640-656.

- Murphy-Oikonen, J., McQueen, K., Miller, A., Chambers, L., & Hiebert, A. (2022). Unfounded sexual assault: Women's experiences of not being believed by the police. *Journal of interpersonal violence*, 37(11-12), NP8916-NP8940.
- Nascimento, A. M., Andrade, J., & de Castro Rodrigues, A. (2023). The psychological impact of restorative justice practices on victims of crimes—a systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(3), 1929-1947.
- O'Connell, M. (2020). Improving access to justice: Procedural justice through legal counsel for victims of crime. *An International Perspective on Contemporary Developments in Victimology: A Festschrift in Honor of Marc Groenhuijsen*, 207-223.
- Politis, S., Sivasubramaniam, D., & Papalia, N. (2024). Using procedural justice theory to understand public perceptions of child protection. *Journal of Public Child Welfare*, 1-26.
- Reisig, M. D., Flippin, M., Meško, G., & Trinkner, R. (2021). The effects of justice judgments on police legitimacy across urban neighborhoods: A test of the invariance thesis. *Crime & Delinquency*, 67(9), 1295-1318.
- Risan, P., Milne, R., & Binder, P. E. (2020). Trauma narratives: Recommendations for investigative interviewing. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(4), 678-694.
- Rothwell, S., McFadzien, K., Strang, H., Hooper, G., & Pughsley, A. (2022). Rapid video responses (RVR) vs. face-to-face responses by police officers to domestic abuse victims: A randomised controlled trial. *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 6(1), 1-24.
- Rudolfsson, L. (2024). "I Want to Be Heard": Rape Victims' Encounters With Swedish Police. *Violence against women*, 30(12-13), 3163-3186.
- Rueness, J., Augusti, E. M., Strøm, I. F., Wentzel-Larsen, T., & Myhre, M. C. (2020). Adolescent abuse victims displayed physical health complaints and trauma symptoms during post disclosure interviews. *Acta paediatrica*, 109(11), 2409-2415.
- Schaap, D., & Saarikkomäki, E. (2022). Rethinking police procedural justice. *Theoretical criminology*, 26(3), 416-433.
- Shahvaroughi, A., Bahrami Ehsan, H., Hatami, J., Monajem, A., & Paulo, R. M. (2021). Testing a modified cognitive interview with category clustering recall in Iran. *Applied Cognitive Psychology*, 35(1), 148-159.
- Silva, A., Esparza, D., Martinez-Ebers, V., & Branton, R. (2022). Perceived police performance, racial experiences, and trust in local government. *Politics, groups, and identities*, 10(3), 343-366.
- Skogan, W. G., Van Craen, M., & Hennessy, C. (2015). Training police for procedural justice. *Journal of experimental criminology*, 11, 319-334.

- Smith, H. J., Tyler, T. R., Huo, Y. J., Ortiz, D. J., & Lind, E. A. (1998). The self-relevant implications of the group-value model: Group membership, self-worth, and treatment quality. *Journal of experimental social psychology*, 34(5), 470-493.
- Spencer, D., Dodge, A., Ricciardelli, R., & Ballucci, D. (2018). "I think it's re-victimizing victims almost every time": police perceptions of criminal justice responses to sexual violence. *Critical criminology*, 26, 189-209.
- Srinivas, T., & DePrince, A. P. (2015). Links between the police response and women's psychological outcomes following intimate partner violence. *Violence and victims*, 30(1), 32-48.
- Stanek, K. A., Fox, K. A., Telep, C. W., & Trinkner, R. (2023). Who can you trust? The impact of procedural justice, trust, and police officer sex on women's sexual assault victimization reporting likelihood. *Violence against women*, 29(5), 860-881.
- Steel, C. M. R. (2022). *Positioning and power in police-victim interactions during first response call-outs at the scene of reported domestic abuse incidents* (Doctoral dissertation, Cardiff University).
- Taylor-Dunn, H., Bowen, E., & Gilchrist, E. A. (2021). Reporting harassment and stalking to the police: A qualitative study of victims' experiences. *Journal of interpersonal violence*, 36(11-12), NP5965-NP5992.
- Thibaut, J., & Walker, L. (1978). A theory of procedure. *Calif. L. Rev.*, 66, 541.
- Trinkner, R., Jackson, J., & Tyler, T. R. (2018). Bounded authority: Expanding "appropriate" police behavior beyond procedural justice. *Law and human behavior*, 42(3), 280.
- Turner, E., Brown, G., & Medina-Ariza, J. (2022). Predicting domestic abuse (fairly) and police risk assessment. *Psychosocial Intervention*, 31(3), 145.
- Tyler, T. (2017). Procedural justice and policing: A rush to judgment?. *Annual review of law and social science*, 13(1), 29-53.
- Van Petegem, S., Trinkner, R., van der Kaap-Deeder, J., Antonietti, J. P., & Vansteenkiste, M. (2021). Police procedural justice and adolescents' internalization of the law: Integrating self-determination theory into legal socialization research. *Journal of Social Issues*, 77(2), 336-366.
- Walby, S., Towers, J., Balderston, S., Corradi, C., Francis, B., Heiskanen, M., ... & Strid, S. (2017). Different forms of violence. In *The Concept and Measurement of Violence Against Women and Men* (pp. 57-102). Policy Press.
- Walker, A., Lyall, K., Silva, D., Craigie, G., Mayshak, R., Costa, B., ... & Bentley, A. (2020). Male victims of female-perpetrated intimate partner violence, help-seeking, and reporting behaviors: A qualitative study. *Psychology of Men & Masculinities*, 21(2), 213.

- Widanaralalage, B. K., Hine, B. A., Murphy, A. D., & Murji, K. (2022). "I didn't feel i was a victim": a phenomenological analysis of the experiences of male-on-male survivors of rape and sexual abuse. *Victims & Offenders*, 17(8), 1147-1172.
- Worsley, J. D., Wheatcroft, J. M., Short, E., & Corcoran, R. (2017). Victims' voices: Understanding the emotional impact of cyberstalking and individuals' coping responses. *Sage open*, 7(2), 2158244017710292.
- Xie, M., & Baumer, E. P. (2019). Crime victims' decisions to call the police: Past research and new directions. *Annual Review of Criminology*, 2(1), 217-240.

1 priedas. *Kvietimo dalyvauti tyrime skrajutė.*

KVIEČIAME DALYVAUTI TYRIME!

Mes suprantame, kad dalintis savo patirtimi gali būti sunku, tačiau Jūsų įžvalgos yra nepaprastai svarbios!

Tyrimo metu siekiama suprasti apklausų procedūras ir jų atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams, taip pat išsiaiškinti, kaip nukentėjusieji patys suvokia šių patirčių poveikį jų psichologinei savijautai.

Tyrimas orientuotas į policijos pareigūnų elgesį apklausų metu ir Jūsų patirčių išklausymą, siekiant geriau suprasti šių procesų organizavimo ypatumus bei galimą jų poveikį.

Trukmė ~ 1 val.

Asmenys, nuo 18 metų

Nuotolinis interviu - „Microsoft Teams“

Patyrę smurtą (pvz., fizinį, psichologinį, seksualinį)

Dalyvavę policijos apklausoje per pastaruosius 3 metus

Norintys pasidalinti savo patirtimi apie policijos pareigūnų elgesį, o **ne smurto įvykį**

UŽTIKRINAMA

- Konfidencialumas
- Interviu nutraukimas
- Psichologinė pagalba

*Dėl detalesnės informacijos
susisiekite el. paštu
gabija.gudaviciute@fsf.stud.vu.lt*

2 priedas. *Informuoto sutikimo forma.*

Gerbiamasis (-oji)

Esu Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto studentė Gabija Gudavičiūtė. Atlieku teisės psichologijos magistrantūros darbo tyrimą, kurio tikslas – suprasti kaip smurtą patyrę nukentėjusieji vertina policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams apklausų metu, taip pat išsiaiškinti, kokią reikšmę jų psichologinei savijautai turi apklausų patirtis.

Tyrimo metu bus prašoma Jūsų prisiminti apie policijos apklausą kurioje dalyvavote, pasidalinti savo patirtimi vertinant policijos pareigūnų elgesio atitiktį keliamiems procedūrinio teisingumo reikalavimams, bei prisiminti savo psichologinę savijautą apklausų metu ir po jų. Tyrimas vykdomas laikantis Vilniaus universiteto tyrimų etikos taisyklių, užtikrinant visišką dalyvių anonimiškumą ir duomenų konfidencialumą. Tyrimo interviu bus įrašomas, įrašai bus transkribuojami ir darbe pristatomi tik apibendrinti rezultatai, nenurodant asmens tapatybės. Tyrimo metu surinkti duomenys bus saugomi pagal nustatytus standartus ir sunaikinami pasibaigus tyrimui. Dalyviai bet kuriuo metu gali atsisakyti dalyvauti ar paprašyti ištrinti savo duomenis. Tyrimo trukmė vidutiniškai apie vieną valandą.

Jūsų atsakymai ir asmeninė informacija nebus viešinama. Suprantu, kad dalintis savo patirtimi gali būti sunku, tačiau Jūsų įžvalgos yra nepaprastai svarbios.

Jeigu sutinkate su tyrimo sąlygomis, prašome apačioje pasirašyti.

Sutinku savanoriškai dalyvauti šiame tyrime ir suprantu jo tikslą bei sąlygas. Taip pat sutinku, kad interviu būtų įrašomas garso įrašymo priemonėmis mokslinio tyrimo tikslais

.....

(vardas, pavardė, parašas)

.....

Data

JŪS NESATE VIENA (-AS) IR VISADA GALITE GAUTI PAGALBĄ

Dėkoju, kad dalyvavote tyrime.

Jeigu interviu metu kilo nemalonių išgyvenimų ar prisiminimų apie patirtą smurtą ar apklausas, kviečiu pasirūpinti savimi ir, jei jaučiate poreikį, kreiptis dėl emocinės pagalbos. Žemiau pateiktos pagalbos tarnybos gali suteikti Jums reikiamą paramą ir palaikymą.

Pagalbos moterims linija (pagalbosmoterimslinija.lt)

8 800 66366

Pagalbos vyrams linija (nelikvienas.lt)

+370 604 11119

VšĮ Krizių įveikimo centras (krizesiveikimas.lt)

+370 640 51555

(tik KJC darbo valandomis)

Jaunimo linija (jaunimolinija.lt)

8 800 28888

Vilties linija (viltieslinija.lt)

116 123